

SROVNÁNÍ ZAHRANIČNÍCH ANDRAGOGICKÝCH VĚZENSKÝCH SYSTÉMŮ S ČESKÝM

René Strouhal

SPECIFIKACE SROVNÁVANÝCH JEVŮ

Různé vlády věnují vězeňství různou úroveň pozornosti a každá země registruje různou úroveň podpory veřejnosti věnovanou vězeňské problematice. Tuto okolnost se vedení každé vězeňské služby snaží individuálně ovlivňovat vhodnými způsoby.

Všechny vězeňské systémy i koncepce v podstatě spojují dva cíle: zajistit bezpečnost občanů izolací pachatelů trestné činnosti a takovým zacházením, aby byli motivováni žít v souladu se zákony. Tyto jsou potom limitovány a někdy dokonce mařeny zhruba těmito činiteli:

- architekturou věznic,
- přeplněností věznic,
- hromadným ubytováním,
- prizonizací (kriminální nákazou).

Pozitivní naplnění shora vytyčených faktorů vysoce ovlivňuje personál, především jeho počty v přímém zacházení. Stejně významný vliv vykazuje profesionalita personálu. Bez kvalitního a motivovaného personálu nemohou být naplněny sebelepší koncepce rozvoje vězeňství.

Vězeňský systém lze definovat jako složitý uspořádaný celek zahrnující obecné a zvláštní podmínky věznění ve veřejném zájmu, které jsou upraveny zákonem a prováděcími právními předpisy. Jeho charakter je určen sociální funkcí vězeňství se zřetelem na charakter státního zřízení.

V pojetí vězeňského systému musíme brát v potaz a akcentovat, že vězení již dlouhou dobu není jen pouhým prostředkem k izolaci pachatele. Plní daleko důležitější funkci, než jen znemožnění pohybu provinilců ve společnosti. Dlouhodobým zkoumáním života vězňů ve věznicích a následně po jejich propuštění bylo totiž v minulosti zjištěno, že pouhé odpykání trestu ve vězení, často v nedůstojných podmínkách, nestačí. S lidmi během výkonu trestu odnětí svobody je potřeba zacházet i jinak: vzdělávat je, učit sebe obslužným činnostem, upevňovat a rozvíjet pracovní návyky a zároveň dát vězňům možnost aktivního trávení volného času prostřednictvím zájmových a sportovních aktivit.

Zde se tedy vytvořilo pevné pole pro edukaci vězňů i vězeňských pracovníků, potažmo pro nutnou penitenciární andragogiku. Tak se věznice se postupem času staly specifickými institucemi, ve kterých vyškolení zaměstnanci pomocí odborných metod pracují s osobností pachatele ve snaze eliminovat nebo alespoň co nejvíce snížit míru jejich kriminogenního chování. Celý soubor takového působení na odsouzené se nazývá program zacházení. Odsouzeným je nastaven doslova "na míru" s ohledem na jeho intelektuální možnosti, zájmy, věk a dokonce i charakter trestné činnosti.

Úkoly spojené s edukací odsouzených pachatelů řeší mj. etopedie a penitenciární pedagogika a andragogika, penologie, sociální pedagogika, sociální patologie, resocializační pedagogika a další vědní disciplíny.

Pod pojmem vzdělávání dospělých rozumíme systematicky organizovaný rozvoj znalostí, schopností, zájmů, hodnotových postojů a jiných vlastností

osobnosti, které jsou nezbytné pro plnohodnotný sociální život nejen v práci, ale i v mimopracovních aktivitách a na mnohostranný osobní sebezvoje.¹

Působení vzdělávání nelze redukovat pouze na věcné poznávání, na získávání znalostí a dovedností, ale je třeba mít na zřeteli celkový osobnostní rozvoj člověka. Vzdělávání má sice poskytnout vzdělávaným hluboké a trvanlivé znalosti, ale současně musí vzdělávací proces přispívat k všestrannému rozvoji osobnosti jedince, k rozvíjení jeho psychických procesů, ale také emocionálně - volní vlastnosti².

Proto se odsouzenému podle individuálních možností a schopností umožňuje:

- a) dokončení základní školy;
- b) absolvování rekvalifikačního kurzu, kurzu pro zvýšení nebo rozšíření kvalifikace;
- c) zaučení nebo vyučení ve vybraných učebních oborech;
- d) studium na střední škole;
- e) ve výjimečném případě absolvování i vyšší formy vzdělávání.

Ve vězeňském je významná rovněž kulturně osvětová činnost, jejíž cílem je zvyšování úrovně vzdělání, výchova uměním, rozvoj kulturního a společenského života jako součásti životního stylu. Právě ve vězeňských podmínkách se toto působení stává zároveň osvojováním základních morálních a mravních principů a hodnot společnosti a způsobu života v ní.

Zájmy ve vězeňských podmínkách lze diferencovat na:

- a) pracovně profesionální;
- b) vzdělávací;
- c) umělecké (podle jednotlivých druhů umění);
- d) technické (podle odvětví);
- e) sportovní;

¹ Srov. ŠVEC, Š., *Základné pojmy v pedagogike*, s. 112.

² Srov. PORUBSKÁ, G., ĎURDIÁK, E., *Manažment vzdelávania dospelých*, s. 93.

- f) společenské.

Předpokladem úspěšné realizace zájmové činnosti je dodržení některých základních principů, kterými jsou:

- princip dobrovolnosti - princip cílevědomosti;
- princip přitažlivosti obsahu a metod;
- princip přiměřenosti;
- princip stálosti a pravidelnosti.

Nejcharakterističtější principem je prolínání kolektivní a individuální činnosti při řešení úloh. Úspěch celku je podmíněn úspěchem každého jednotlivého člena. Používané metody jsou zejména:

- metoda mluveného slova (přednáška, beseda, výklad);
- metoda studia odborné tisku a literatury;
- metoda praktické práce nebo praktických cvičení (dílny, trénink apod.).

Podle obsahového zaměření činností, vlivu na psychiku a přežívání odsouzených se kroužky dělí na:

- vzdělávací;
- umělecké;
- technické;
- výrobní;
- sportovní;
- sociálně;
- funkční.

3.1 Presentace vybraných národních vězeňských systémů

Nárůst kriminality znamená v současné době jeden z nejzávažnějších celospolečenských problémů a od způsobu vypořádání se s ním se odvíjejí i obecné a zvláštní podmínky věznění v různých zemích světa.

Obecné podmínky věznění se týkají základních požadavků na ubytování, hygienu, ošacení, stravování, zdravotní péči, vycházky a tělesné cvičení, kontakt s vnějším světem, náboženský život, užívání osobních věcí, pracovní a mimo pracovní činnost.

Zvláštní podmínky věznění se týkají klasifikace (třídění vězňů) a diferenciací (odlišného zacházení s ohledem na jednotlivé kategorie vězňů), a to se zřetelem k účelu věznění (výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody), pohlaví a věku vězněných osob (muži, ženy, mladiství, přestárlí), dále ke stupni jejich kriminálního narušení a možnosti nápravy (typy: prosociální, asociální, pseudosociální, antisociální) a vytvoření podmínek k léčebně výchovnému zacházení (protialkoholní, protidrogová a sexuologická ambulantní ochranná léčba v průběhu výkonu trestu odnětí svobody). Ke zvláštním podmínkám věznění lze přiřadit vězeňský personál (jeho početní stav s ohledem na počet a složení vězňů, organizační strukturu a kvalifikační požadavky na systemizované funkce), dále kázeňské a donucovací prostředky (včetně stanovených právních a technických podmínek k jejich použití) a ochranu práv vězněných osob, spočívající v možnosti podávání žádostí, stížností a provádění kontrolní a inspekční činnosti (vnitřní, vnější, odborné, laické, vnitrostátní, mezinárodní).³

3.1.1 Česká republika

³ Srov. *Historická penologie*, č.1/2006, s. 2 – 3.

Výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody, správu detenčních zařízení, pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelstvech a ministerstvu spravedlnosti, eskorty vězněných osob a další zajišťuje *Vězeňská služba České republiky* (VS ČR).

Vězeňská služba České republiky je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Generální ředitel odpovídá ministrovi za činnost *Vězeňské služby* ČR, která zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a dále zajišťuje ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví, při činnosti státních zastupitelství a *Ministerstva spravedlnosti*. *Vězeňská služba* ČR je taktéž správním úřadem a účetní jednotkou (ČESKO, *Zákon ČNR č. 555/1992 Sb.*, § 1). Vězeňská služba tak navázala na svého předchůdce *Sbor nápravné výchovy*.⁴

Vězeňská služba České republiky představuje propracované schéma své organizační struktury, ze kterého je patrné, že její součástí jsou i specializované odbory jako *Střední odborné učiliště*, *Duchovní služba*, *Odbor zdravotnické služby* a podobně.⁵

Z hlediska právních norem je možné klasifikovat vězeňský personál do dvou základních skupin: příslušníci *Vězeňské služby České republiky* a občanští pracovníci *Vězeňské služby České republiky*.

Kromě těchto dvou skupin zaměstnanců působících ve věznici se také vyčlenila skupina tzv. odborných zaměstnanců, mezi které patří psycholog, vězeňský kaplan, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, popřípadě další zaměstnanci vězeňské služby určení ředitelem (*Vyhláška ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb.*, § 1, 8). Pro odborné zaměstnance přitom platí, že

⁴ Srov. MAŘÁDEK, V., *Výkladový slovník penologie*, s. 95.

⁵ Srov. SOCHŮREK, J., *Kapitoly z penologie II.: Teorie a praxe zacházení s vězněnými*, s. 6 – 7.

je můžeme začlenit jak do skupiny příslušníků, tak i občanských pracovníků vězeňské služby, záleží na konkrétní pozici.

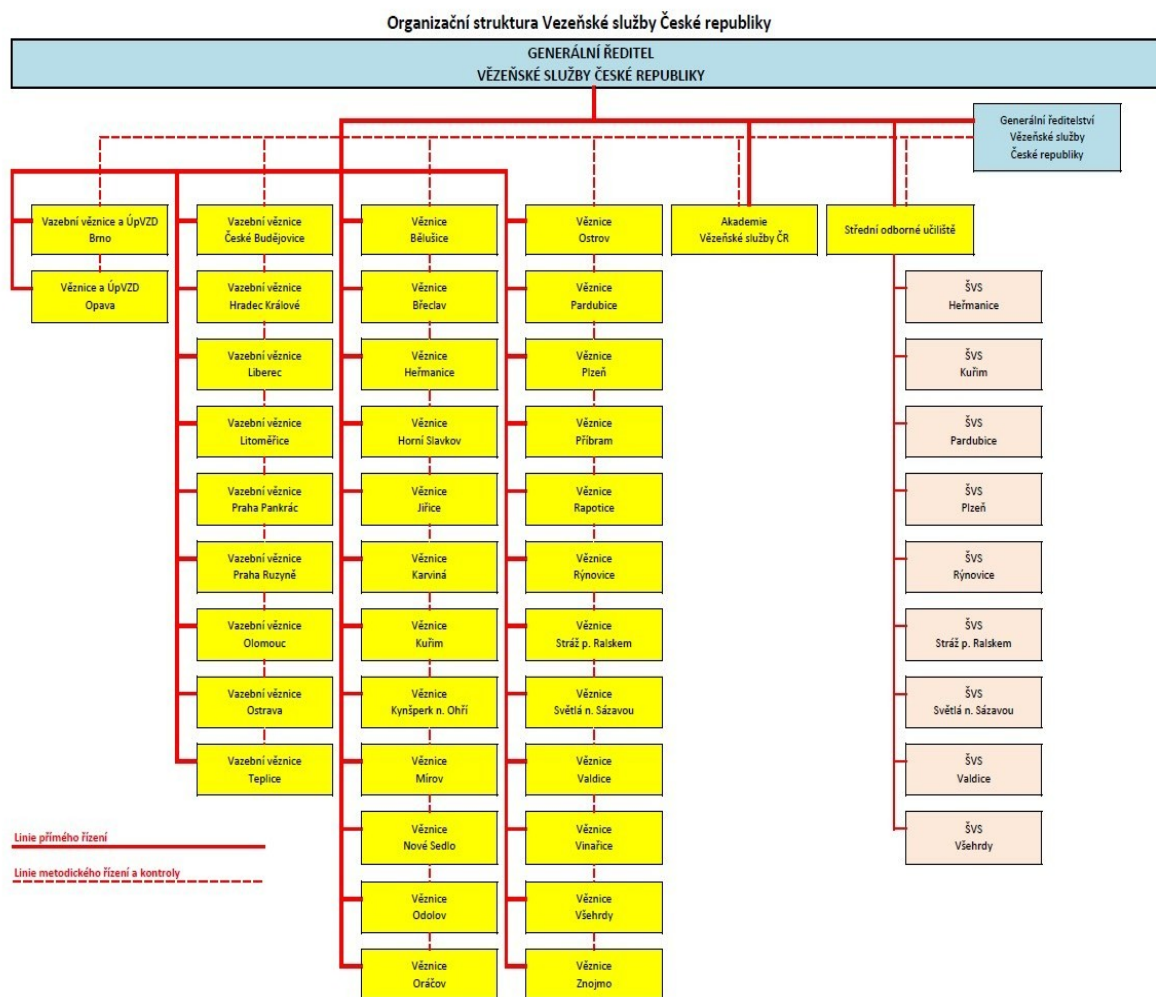
Kromě zmíněných typů vězeňského personálu je zdůrazněno také významné postavení generálního ředitelství *Vězeňské služby ČR*, které svým postavením zajišťuje činnost nejvyššího managementu, řídí a organizuje veškeré věznice, vazební věznice a speciální vězeňské zařízení (*Zákon ČNR č. 555/1992 Sb., § 1*).

Sumarizací zjištěných údajů je možné konstatovat, že legislativní dokumenty rozeznávají tři, respektive čtyři skupiny vězeňského personálu. Jedná se o top management *Vězeňské služby České republiky*, kterým je generální ředitelství, skupinu příslušníků vězeňské služby, což jsou zaměstnanci ve služebním poměru, skupinu občanských pracovníků vězeňské služby a podskupinu odborných zaměstnanců, kteří jsou zařaditelní do dvou předcházejících skupin.⁶

Vězeňská služba jako součást trestní justice respektuje právní řád *České republiky, Listinu základních práv a svobod a Doporučení Rady Evropy*.

⁶ Srov. MAŘÁDEK, V., *Výkladový slovník penologie*, s. 97.

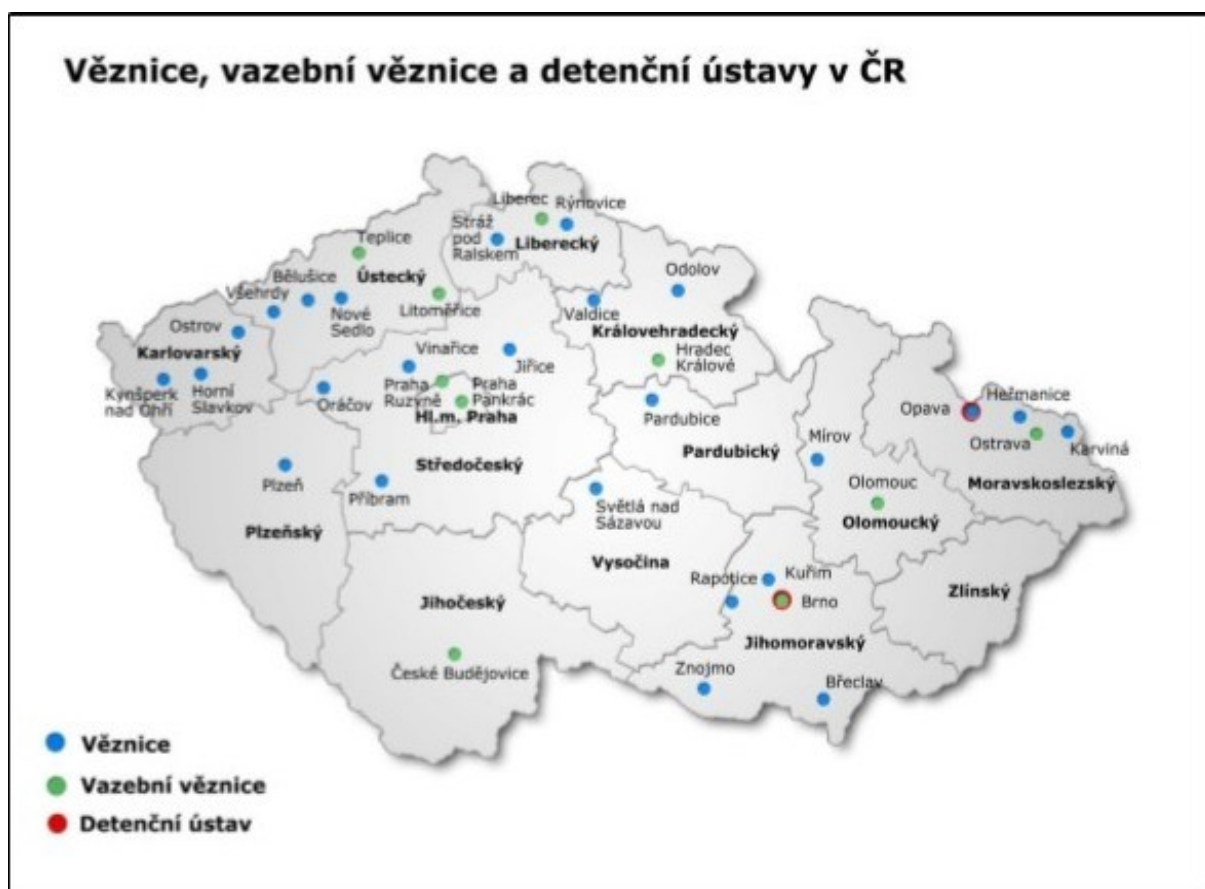
Organizační struktura Vězeňské služby ČR

(Zdroj:

https://www.vscr.cz/o-nas/organizacni-struktura/attachment/org_struktura_vscr_01092015/ z 29.3.2017)

Mapa věznic, vazebních věznic a detenční ústavy v ČR

(Zdroj:

https://www.vscr.cz/o-nas/organizacni-struktura/attachment/org_struktura_vscr_01092015/ z 29.3.2017)

Z hlediska našeho oboru andragogiky je významné zmínit, že vězeňské vzdělávání v naší vlasti je prostředkem rehabilitace a přesměrování. Je validní a ověřené, že pokud je z věznice propuštěn někdo, kdo má stejné dovednosti, s jakými do ní přišel, zapojí se po propuštění z ní do stejných činností jako předtím.

U vzdělávání delikventních jedinců se pak vychází z několika legislativních pramenů: právo na vzdělávání je v *České republice* ústavně zaručeno a zakotveno v čl. 33 *Listiny základních práv a svobod*. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným podle *Zákona 169/ 1999 Sb.*, o výkonu trestu odnětí svobody omezen či přerušen výkon určitých *Ústavou ČR* zaručených práv a svobod. Mezi ně však nepatří právo na vzdělání.

Výchova a vzdělávání ve věznicích jsou důležitým prostředkem při práci s odsouzenými, přispívá totiž nejen k humanizaci vězeňství, ale je i hlavním nástrojem k umožnění opětovného zařazení vězně do společnosti. Proto všichni vězni mají mít přístup ke vzdělání a výchově. Výchova by měla zahrnovat základní vzdělání, odbornou výchovu, kulturní a tvořivé činnosti, tělesnou výchovu a sporty, sociální výchovu a možnost navštěvovat knihovnu, což koresponduje s *Doporučením Výboru ministrů Rady Evropy* č. 12/ 1989.

Na nové společenské a profesní podněty reagují andragogické instrumenty, které tvoří základ úspěšné resocializace a integrace jedince do společnosti. Využívají přitom zejména výchovu, vzdělávání (vč. rekvalifikačního) a poradenství jako klíčové nástroje práce s odsouzenými.

Významná epistemologická východiska⁷ přinesla v posledních několika letech zejména sociální andragogika a nově se konceptualizující a shora zmíněná penitenciární andragogika.⁸

Rozvíjí se tím i ve věznicích koncept celoživotního vzdělávání či učení jedince, které je realizováno jako formální, neformální a informální vzdělávání.⁹

Podle statistik *Vězeňské služby ČR* (VS ČR) má 45,19 % vězňů základní vzdělání a dalších 36,45 % jsou vyučení bez maturity.¹⁰ Formální vzdělání si mohou ve vězení doplnit. Je to dobrovolné a většinou je otevřená možnost v učebním či maturitním oboru, některé věznice spolupracují také se středními odbornými školami. Druhou možností jsou rekvalifikační vzdělávací programy zaměřené třeba na profese, které jsou žádané na trhu práce.

Vzdělávání dospělých vězeňský systém umožňuje oběma zmíněným velkým sociálním skupinám: vězňům i vězeňskému personálu.

Způsoby vzdělávání

Formální učení je realizováno ve školských vzdělávacích institucích – základních, středních, odborných a vysokých školách, které poskytují určitý stupeň vzdělání. Úspěšné dokončení tohoto vzdělávání je doloženo certifikátem

⁷ Pomyslná mozaika poznání se skládá z dílčích příspěvků myslitelů a vědců. Sledovat uspořádaně a chronologicky jejich učení umožňuje uchopit a pochopit celek. speciální vědy nereflektují nad svými základy, svou metodou a hodnotou svých výsledků. Důležitá je pak práce metodologie věd či epistemologie. Epistemologie (z řeckého *epistémé*, poznání, rozumění) je jednou ze základních filozofických disciplín. Zabývá se původem, předmětem, rozsahem a výsledkem poznání. Takto chápaná je epistemologie synonymem pro teorii poznání. Srov. BLECHA, I., *Filosofický slovník*, s. 290.

⁸ Viz FISCHER, 2006; SOCHŮREK, 2007A,B; ČERNÍKOVÁ, 2008; FISCHER A ŠKODA, 2009; BIEDERMANOVÁ A PETRAS, 2011; JŮZL, 2012; JŮZL A KOL., 2014, 2015; VETEŠKA, 2015, 2016; KADLUBEKOVÁ, 2015.

⁹ Viz *Memorandum o celoživotním učení: Pracovní materiál evropské komise*.

¹⁰ Viz *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018*, s. 108.

v podobě výučního listu, maturitního vysvědčení a podobně. Ve vězeňském prostředí se jedná o vzdělávání, které organizuje *Vězeňská služba ČR* v rámci středního odborného učiliště.

Neformální učení je realizováno mimo formální vzdělávací systém jako různé zájmové, kulturní, firemní a komunální vzdělávání. Cílem vzdělávání není získání formální kvalifikace jako u předchozího, ale zjištění potřeb, problémů a zájmu zúčastněných osob. Ve věznicích se tento typ vzdělávání uskutečňuje jako vzdělávací přednášky, kurzy, besedy a podobně.

Informální učení je učení se v běžném každodenním životě, tedy v pracovním, rodinném a volnočasovém prostředí. Odsouzení se mohou učit tímto způsobem například při vykonávání pracovní činnosti ve věznici, návštěvou kulturních akcí – výstav, koncertů a divadla, které české vězeňství také nabízí.

Obecně lze konstatovat, že je rizikem učení u vězeňské subkultury i přijímání nežádoucích norem chování jako jsou tvrdost, vynucená vnitřní solidarita, či účelové vztahy s personálem.¹¹

Akademie vzdělávání *Vězeňské služby České republiky*

Akademie vzdělávání má jako samostatná organizační jednotka *Vězeňské služby ČR* status centrálního rezortního vzdělávacího zařízení s celorepublikovou působností, které zajišťuje příslušníkům a zaměstnancům všech organizačních jednotek vězeňské služby z celé České republiky základní kvalifikaci nezbytnou pro vykonávání jejich pracovních a služebních povinností a během jejich profesního života jim umožňuje další rozvoj odborných kompetencí. Akademie se nachází ve Stráži pod Ralskem.

¹¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 822.

Akademie vzdělávání Vězeňské služby ČR plní roli bezprostředního poskytovatele vzdělávání tohoto zaměření a podílí se také na rozvoji vědecké a výzkumné činnosti v oblasti penologie a penitenciaristiky. Dále byl Akademií přijat Program celoživotního vzdělávání pro zaměstnance *Vězeňské služby ČR*.

Zakotvení v mezinárodních systémech

Při srovnávání mezinárodních vězeňských systémů je možno se setkat jak se systémy českému vězeňství velmi podobnými (nejvíce vězeňství *Slovenské republiky*, které mnoho desítek let sdílelo s naším historií), ale také vězeňské systémy z našeho pohledu přímo revoluční. Obecně lze říci, že vězeňství bývalého „východního bloku“ vykazují jisté společné rysy minimálně v tom, že prodělala zásadní reformy na začátku 90. let.¹² Naopak vězeňství západního světa, nepoznamenaného komunismem, měla zcela odlišný vývoj a do své moderní etapy vstupovala z jiné výchozí pozice.

Lze tak čerpat inspiraci jak od „východních“ sousedů (zejména Polska a Slovenska), a to zejména z hlediska efektivity reform, tak i rovněž aplikovat v našich podmínkách některé prvky západních systémů. Všechny státy se však potýkají s problémem stoupaní kriminality, a tedy i vězeňské populace. Případné poklesy tzv. indexu vězněných osob¹³ jsou dány spíše politickými opatřeními (například amnestiemi nebo zpřísněním podmínek vzetí do vazby) než sociologickými jevy.¹⁴

Není snadné určit, kterým systémem by se právě české vězeňství mělo především inspirovat. Ačkoli poslední léta se nesou v duchu „skandinávských“ změn (tzv. Otevřené věznice), nelze zatím jednoznačně určit, zda tento systém také vyhovuje tuzemské kultuře a vykazuje rovněž efektivitu.

¹² Srov. ZUZIÁKOVÁ, Š., *Srovnání vězeňského systému v České republice a vybraných evropských zemích*, s. 29.

¹³ Jde o číselnou hodnotu vyjadřující počet vězněných (včetně vazebního stíhání) osob na 100 000 obyvatel.

¹⁴ Srov. CRHA, L., *Česká trestní politika a nepodmíněný trest odnětí svobody (s hořkou pilulkou nakonec)*, s. 24.

Citovaný skandinávský systém je založen na přísném dodržování zásady trestu odnětí svobody jako prostředku nejzazší možnosti, mnohem větší prostor je dáván trestům alternativním.¹⁵ Reflektuje v sobě prvky otevřenosti, normativnosti a odpovědnosti a vychází z přesvědčení, že odsouzení by měli být při výkonu trestu připraveni právě jen o svobodu při současném zachování všech ostatních hodnot. Norská věznice *Halden* odsouzeným poskytuje luxus nebývalého soukromí na cele vybavené LCD televizorem, ale také lednicí, toaletou a sprchou. Efektivita je ilustrována čísly: kriminologická recidiva činí 20 %. Další norská věznice na ostrově Bastoy je protkána cestami, hřišti, zemědělskými sekcemi, ale také plážemi. Odsouzení na ostrově vykonávají svůj trest prostřednictvím vlastní soběstačnosti, tedy vlastní každodenní pracovní činností zajišťují chod ostrova.¹⁶ Prvky normativnosti, otevřenosti i odpovědnosti jsou zde základními stavebními kameny projektu.

Belgický systém nabízí oproti tuzemskému také možnost odnětí svobody na jeden den. Aplikuje tedy metodu tzv. šokového uvěznění, kterou náš trestní zákoník neumožňuje, součástí legislativních příprav ale byla. Ovšem přes odborně doložená pozitiva této vesměs moderní metody byla nakonec odmítnuta s poukazem na přílišné zatížení vězeňské služby.¹⁷

Kanadský i nizozemský model vězeňství důsledně aplikuje systém, v němž jednomu vězni přísluší jedna cela, přičemž v případě přeplněnosti věznic je možno ubytování dvou odsouzených na jedné místnosti. Nizozemský index vězněných osob vykazuje číslo 61, tedy v celosvětovém měřítku jde o index velmi nízký, kanadský index 107 patří mezi průměrné. Pro porovnání lze také uvést naplnění kapacity věznic: v posledním roce v Nizozemsku průměrná obsazenost činila 72,6 %, v Kanadě 102,2 %. Z toho lze vyvodit, že adekvátní

¹⁵ Srov. HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 20.

¹⁶ Srov. *Bastøy prison is the largest low-security prison in Norway*. [online]. [cit. 5. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoy-fengsel-Eng.html>

¹⁷ Srov. *Věznice plní nevykonané podmínky* [online]. Lidové noviny. [cit. 5. 6. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Napsalionas~Veznice_plni_nevykonane~?openDocument&lng=CZ

ubytování odsouzených není privilegiem pouze zemí s nízkým počtem vězňů, ale mělo by být celosvětovým standardem.

Polské vězeňství na rozdíl od českého zdůrazňuje ve věci diferenciaci odsouzených jejich případnou infikaci kriminálním prostředím: dbá na rozdělování prvotrestaných od recidivistů, čímž z pohledu psychologie významně snižuje riziko recidivy.¹⁸

Itálie ve své sankční politice aplikuje koncepty tzv. semi-svobody a semi-detence. První jmenovaný je užíván při trestu odnětí svobody na doživotí (neboli na dobu neurčitou) a spočívá v umožnění odsouzenému trávit mimo věznici až 45 dní v roce. Na první pohled je zřejmý významný resocializační faktor takové semi-svobody, protože ani odsouzený na doživotí nezůstává v trvalé izolaci a v případě propuštění je připraven ke znovuzачlenění. Druhý koncept, semi-detence, je určen pro odsouzené k odnětí svobody na dobu určitou a spočívá v povinnosti odsouzeného strávit určitý počet hodin denně ve věznici. Nejedná se tedy o trvalou izolaci, čímž je obecně významně snižováno působení efektu prizonizace.

Ohledně trestů je Velká Británie, konkrétně Anglii a Wales, jedna z mála zemí, kde je trest odnětí svobody na doživotí stále chápán jako obligatorní potrestání za vraždu. Tento silný eliminační prvek je oslaben existencí povinného přezkumu a případného propuštění po určitém časovém úseku (po třiceti respektive patnácti let). Tento systém zná také tzv. trest odnětí svobody pro veřejnou ochranu, přičemž jde ze své povahy o trest na dobu určitou.¹⁹ Anglický systém lze klasifikovat jako velmi přísný také vzhledem k naplnění kapacity věznic, která v posledních letech činila průměrně dokonce 113 %, což je o 6 % více než činila průměrná využitelnost českých věznic v roce

¹⁸ ZUZIÁKOVÁ, Š., *Srovnání vězeňského systému v České republice a vybraných evropských zemích*, s. 39.

¹⁹ KALVODOVÁ, V., *Trest odnětí svobody*, s. 150.

2018.²⁰ V důsledku přísné represivní politiky se i Británie potýká s výrazným nedostatkem pracovních příležitostí pro odsouzené.²¹

Evropská vězeňská pravidla

Výkon trestu odnětí svobody není objektem jen vnitrostátních právních úprav. Na mezinárodní úrovni je problematika vězeňství jsou začleněna zejména do úmluv o lidských právech a do souboru pravidel do zacházení s vězni vyhlášeném OSN a Radou Evropy.

Stěžejním dokumentem těchto úmluv jsou *Evropská vězeňská pravidla* a jejich hlavním úkolem je stanovení základních postupů pro všechny oblasti vězeňské správy. Jsou vypracována tak, aby chránila lidská práva a lidskou důstojnost. Mají zamezit nelidskému a ponižujícímu zacházení s odsouzenými.

Evropská vězeňská pravidla jsou vypracována se zřetelem na Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni. Tato pravidla OSN „představují minimální předpoklady, které OSN přijala jako žádoucí pro zacházení s vězni, zvláště v souvislosti s prosazováním disciplíny a užíváním nástrojů omezování svobody ve věznici.“²² Vězeňská pravidla by měla motivovat vězeňské správy k rozvoji a k modernějším přístupům v rámci trestu odnětí svobody. Vězeňské správy mají podle vězeňských pravidel rozvíjet a prohlubovat mezinárodní spolupráci s vězeňskými systémy v jiných zemích.

Evropská vězeňská pravidla nabádají nejen k ochraně lidských práv u vězňů, ale zabývají se i ochranou práv a zdraví personálu vězeňské služby. Věznice mají být bezpečné pro výkon povolání, nesmí být ohroženo zdraví, bezpečnost ani důstojnost zaměstnanců. Vězeňský personál by měl být na

²⁰ MAREŠOVÁ, A., *Evidovaná kriminalita klesá, tak proč počty vězňů stoupají – aneb čím lze tento paradox vysvětlit*, s.9.

²¹ KALVODOVÁ, V., *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*, s. 236.

²² Srov. ČERNÍKOVÁ, V., *Sociální ochrana*, s. 46.

vysoké profesionální i osobní úrovni. „Před nastoupením do služby musí personál projít výcvikem týkajícím se jejich obecných a konkrétních povinností a musí absolvovat teoretické a praktické zkoušky.“²³ Pokud je ve věznici dobrý personál, který dokáže zvládat vězně a dávat jim dobrý příklad, je to také cesta ke splnění účelu trestu odnětí svobody.

Vzájemný respekt je ve vztahu vězně a dozorce podle Evropských vězeňských pravidel velmi důležitý a může pomoci k ochraně zdraví a bezpečnosti vězeňského personálu. Vězeňský personál musí někdy přistoupit k použití síly nebo různých kázeňských trestů, když se vězni nechovají dle režimu věznice. Evropská vězeňská pravidla upozorňují na možné zneužití těchto situací k ponížení odsouzených. Použití síly by mělo být až na posledním místě při řešení potíží s kázní.

Všeobecně platí, že pravidla se musí aplikovat na osoby, jichž se týkají. Velmi důležitá je také zásada proti diskriminaci. „Nelze diskriminovat na základě rasy, barvy, pohlaví, jazyka, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, narození, hospodářského nebo jiného postavení.“²⁴ Musí být respektováno náboženské vyznání nebo mravní nařízení skupiny, ke které odsouzený náleží. Po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody by měli být propuštění vězni schopni znovu se zařadit na své místo ve společnosti.

Evropská vězeňská pravidla by měla napomoci k zavedení takového režimu ve věznici, který umožní přípravu na tento návrat a zároveň umožní odsouzeným kontakt s vnějším světem. Kontakt s rodinou je pozitivní motivace pro vězně, proto by mu měl být umožněn v co nejvyšší míře. Rodina je základ státu a jako taková by měla být zachována i ve vězeňských podmínkách.²⁵

²³ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, 5. část.

²⁴ Srov. ČERNÍKOVÁ, V., *Sociální ochrana*, s. 52.

²⁵ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, Příloha časopisu *České vězeňství*, č. 1/2006, s. 3 – 4.

Hlavní témata Evropských vězeňských pravidel

Evropská vězeňská pravidla jsou doporučení členskými státy Rady Evropy, které vydává Výbor ministrů. Doporučení se vydává s ohledem na Evropskou úmluvu o lidských právech a precedenční právo Evropského soudu pro lidská práva. Evropská vězeňská pravidla nejsou pro členské státy závazná, pouze doporučují, jak by měly státy řídit své vězeňské systémy. „Pravidla mají sloužit jako návod, povzbuzení a směrnice těm, kteří jsou činní na všech úrovních vězeňské správy.“²⁶

Skládají se z několika částí. První část obsahuje základní principy zacházení s vězni a rozsah a působnost tohoto doporučení. Základní principy jsou stanoveny s ohledem na lidskou důstojnost a práva. Rozsah a působnost informují o osobách, na které se doporučení Rady Evropy vztahuje. Je zde i podmínka, která zakazuje diskriminovat někoho na základě jeho pohlaví, rasy, barvy pleti, náboženství a dalších důvodů.²⁷

Druhá část se zabývá výkonem trestu a jeho podmínkami. Uvádí podmínky pro příjem odsouzeného do věznice, podmínky ubytování a umístění odsouzených.

Součástí jsou i hygienické nároky na prostředí a právo vězně udržovat osobní hygienu. Vězni mají nárok na odpovídající ošacení i vlastní lůžko s vhodnými vlastními lůžkovinami, které se musí pravidelně vyměňovat.

Stravování ve věznicích je poskytováno s ohledem na individuální požadavky odsouzených. Zohledňuje se věk, zdravotní stav, náboženské vyznání, kulturní zvyklosti a charakter práce, kterou vězeň vykonává.

²⁶ Srov. ČERNÍKOVÁ, V., *Sociální ochrana*, s. 52.

²⁷ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, 1. část.

Odsouzení mají také dle doporučení nárok na právní poradenství, které jim musí být zprostředkováno, pokud o ně stojí. Všichni odsouzení musí být samozřejmě seznámeni se systémem bezplatné právní pomoci, pokud v daném státě existuje.

V rámci kontaktu s vnějším světem musí být vězňům umožněny návštěvy, korespondence či jiné způsoby komunikace.

Práce a činnosti, které mohou vězni vykonávat jsou pokládány za pozitivní prvky vězeňského režimu, nikdy nesmí být použity jako trest.

Pohyb a cvičení jsou pro odsouzené také velmi prospěšné nejen po tělesné stránce.

Každý vězeň by měl mít možnost účastnit se vzdělávacích programů, ale hlavní zájem by měl být soustředěn na negramotné vězně nebo vězně s neukončeným základním či odborným vzděláním.

Dále se tato část věnuje náboženským otázkám, informovanosti vězňů o svých právech a povinnostech, nakládání s majetkem vězňů, přemísťování a propuštění z věznice. Neméně důležité kapitoly se zabývají postavením žen a dětí ve věznicích a je zde i otázka cizích státních příslušníků nebo členů etnickým či jazykových skupin.²⁸

Třetí část zkoumá otázku zdravotní péče a zajištění ochrany zdraví vězňů. Jsou zde uvedeny doporučené podmínky pro výkon zdravotnické péče ve věznicích, nároky na zdravotnický personál a jeho povinnosti.

Čtvrtá část pravidel je zaměřena na udržování pořádku a bezpečnosti ve věznicích. Rozebírá i ožehavé téma osobní prohlídky a kontroly, kde by měly být používány přísně stanovené postupy, kterými se bude řídit personál věznice

²⁸ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, 2. část.

při provádění prohlídek. Nejdůležitější pravidlo je, že prohlídky intimních částí těla smí provádět pouze lékař.²⁹

Pátá část pravidel rozebírá hlavně vedení věznice a vězeňský personál. „Povinnosti personálu obsahují více než pouhý výkon dozorčí činnosti a musí přihlížet k potřebě umožnit opětné začlenění vězňů do společnosti po vykonání trestu odnětí svobody prostřednictvím pozitivní péče a pomoci.“³⁰ Jsou zde uvedeny požadavky na odbornost a výcvik vězeňského personálu. Evropská vězeňská pravidla v této kapitole také uvádějí povinnosti vězeňské správy při výběru pracovníků do věznice a také povinnost informovat veřejnost o účelu vězeňství.

Šestá část pravidel se zabývá kontrolami ve věznicích. Kontroly by měly provádět nejen inspekce ze strany státních orgánů, ale také nezávislé orgány. Výsledky kontroly nezávislých orgánů by měly být zveřejněny kvůli informovanosti veřejnosti.

Sedmá část popisuje postavení vězňů, kteří ještě nebyli pravomocně odsouzeni nebo ještě nebylo rozhodnuto o jejich odvolání. Evropská *vězeňská pravidla* upravují postavení a zacházení s těmito vězni. Mělo by s nimi být nakládáno s ohledem na jejich důstojnost a dodržovat jejich práva. Mají právo návštěv, nosit vlastní oděv nebo alespoň oděv odlišný od pravomocně odsouzených vězňů a mají právo na setkání se svým právním zástupcem. Právní zástupce jim má pomoci při jednání před soudem.

Osmá část je zejména o vězeňském režimu a jeho přizpůsobení potřebám vězňů a devátá část se týká pravidel aktualizace *Evropských vězeňských pravidel*.³¹

²⁹ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, 4. část.

³⁰ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, 1. část.

³¹ Srov. *Evropská vězeňská pravidla*, 8. část.

Poslání Evropských vězeňských pravidel

Hlavním úkolem *Evropských vězeňských pravidel* je stanovení základních postupů pro všechny oblasti vězeňské správy. Jsou vypracovány tak, aby chránila lidská práva a lidskou důstojnost. Představují minimální předpoklady, které OSN přijala jako žádoucí pro zacházení s vězni, zvláště v souvislosti s prosazováním disciplíny a užíváním nástrojů omezování svobody ve věznici³² a současně nepředstavují vzorový systém, neboť vězeňské systémy v mnoha zemích Evropy jsou mnohdy na vyšší úrovni, než tato pravidla stanovují. Měla by motivovat vězeňské správy k rozvoji a k modernějším přístupům v rámci trestu odnětí svobody. Vězeňské správy mají podle vězeňských pravidel rozvíjet a prohlubovat mezinárodní spolupráci s vězeňskými systémy v jiných zemích.

Slovensko

Vnitropolitický vývoj Československa v roce 1968 vyústil do federativního uspořádání. Zákonem č. 173/1968 Sb., kterým se novelizoval zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, vězeňství přešlo z působnosti Ministerstva vnitra ČSSR do působnosti nově vytvořených ministerstev spravedlnosti ČSR a SSR. Léta 1969 - 1989 byla obdobím postupné organizační a personální stabilizace vězeňské služby na Slovensku. Začaly se uplatňovat skupinové formy práce, prováděla se diagnostika na nástupních odděleních, v širší míře docházelo k uplatňování aplikované psychologie v penitenciární praxi. V rámci resocializačních programů byly realizovány aktivity podporující všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených, až po získání maturitního vzdělání. Využívaly se výsledky výzkumné práce Výzkumného

³² Srov. ČERNÍKOVÁ, V., *Sociální ochrana*, s. 46.

ústavu penologického pod vedením doc. Čepeláka a zkušenosti českého vězeňství.

Stupňující se společensko-politické napětí v roce 1989 se nevyhnulo ani prostředí vězeňství. Velmi složitá situace byla koncem tohoto roku zejména v ústavech pro výkon trestu odnětí svobody, v nichž byli zařazeni odsouzení II. a III. nápravně výchovné skupiny. Sérii vzpour neukončila ani velkorysá amnestie prezidenta republiky, kdy bylo propuštěno přibližně 70 % vězňů, tj. cca 7 800 osob.

Vývoj samostatného slovenského vězeňství začíná vznikem samostatné *Slovenské republiky*. Usnesením *Vlády Slovenské republiky* č. 897 ze 17. prosince 1993 byla schválena *Koncepce vězeňství ve Slovenské republice*. Stanovila krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé úkoly až do roku 2010.

V současnosti disponuje slovenské vězeňství 18 ústavy, z nichž se v šesti vykonává vazba, v jednom je nemocnice pro obviněné a odsouzené. Ostatní jsou ústavy na výkon trestu odnětí svobody. Z nich jsou 3 společné také pro výkon vazby - Ílava, Košice, Leopoldov. Jako jediný ústav na Slovensku zajišťující výkon trestu odnětí svobody žen všech věkových skupin i výjimečného trestu byl zřízen ústav Nitra - Chrenová.

Protože české i slovenské vězeňství se řadu let rozvíjelo jako jeden celek, má velmi mnoho společného. Spolupráce odborníků se rozvinula i v rámci vzdělávání zaměstnanců obou vězeňských služeb. Všichni zaměstnanci *Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky* jsou příslušníci, nejsou tu jako v ČR občanští zaměstnanci. Proto měl mimořádný význam pro stabilitu vězeňského personálu *Zákon č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície*. Tímto zákonem byli zrovnoprávněni příslušníci sboru s příslušníky ostatních ozbrojených

a bezpečnostních sborů, mají sociální práva a jistoty státní služby založené na úplné apolitičnosti.³³

Slovenské věznice se na první pohled podobají těm českým: organizovaný pohyb, ložnice bez nadměrné výzdoby, málo osobních věcí. Rovněž programy zacházení jsou podobné. Určitou odlišností však je, že se odsouzenému stanoví programy zacházení až po uplynutí 3 měsíců ve věznici. Specialisté to zdůvodňují tím, že musí nejprve poznat jeho osobnost. Již v této době ale mohou vybraní odsouzení pracovat mimo věznici. Je to proto, že o práci odsouzených je na *Slovensku* poměrně velký zájem.

Po rozpadu Československé republiky zanikl *Sbor nápravné výchovy* a ve dvou nových samostatných státech na jeho činnost navázaly vlastní instituce zabezpečující úkony v oblasti vězeňství: v *České republice* vznikla *Vězeňská služba ČR*, na *Slovensku* byl zřízen *Zbor väzenskej a justičnej stráže* (Zbor). Zbor je zřízen dle *Zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže*, v znení neskorších predpisov (dále jen zákon č. 4/2001 Z. z.). *Zbor väzenskej a justičnej stráže* vznikl stejně jako *Vězeňská služba ČR* k 1. lednu 1993, a to na základě *Zákona Slovenskej národnej rady č. 79/1992 Zb. o Zbore väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky*. Tento zákon byl ale označován za nedokonalý a již v 90. letech se začala připravovat jeho novelizace. Zákon č. 4/2001 Z. z. tak zrušil svého předchůdce dne 5. prosince 2000, kdy byl přijat v platnost (účinnosti nabyl 1. ledna 2001).

Zbor je pojat jako ozbrojený a bezpečnostní sbor, který vykonává úkony na úseku vazby, výkonu trestu odnětí svobody, ochrany objektů Zboru, ochrany pořádku a bezpečnosti v soudních objektech a objektech prokuratur, je zřizován *Ministerstvem spravedlnosti Slovenské republiky*. V jeho čele stojí generální ředitelství, které Zbor řídí, metodicky usměrňuje a kontroluje. Ministr spravedlnosti pak jmenuje a odvolává generálního ředitele, který je po dobu

³³ Srov. <https://www.zakonyprehudi.sk/zz/1998-73>.

výkonu své funkce odpovědný za svou činnost. Generální ředitel jmenuje a odvolává ředitele jednotlivých ústavů. Tyto ústavy disponují právní subjektivitou, z čehož vyplývá, že mohou uzavírat smlouvy dle občanského a obchodního zákoníku. Generální ředitel má k dispozici dva náměstky: jeden je pro služební oblast a druhý pro oblast ekonomickou.

Pod služební oblast spadají tři odbory, které v rámci své agendy mají na starosti i další úseky. Pod *Odbor ochrany a obrany* spadá *Úsek stálej služby*, *Referát ochrany a obrany* a *Referát výcviku*. V *Odboru výkonu väzby a výkonu trestu* najdete *Úsek výkonu trestu* a *Referát výkonu väzby*. *Odbor zdravotnej starostlivosti* zahrnuje *Úsek liečebnopreventívnej starostlivosti* a *Referát verejného zdravotníctva*.

V ekonomické časti organizace se nachází pět organizačních agend, které v sobě nesou další úseky a referáty.

Generální ředitel ve Zboru disponuje Kanceláriou generálního riaditeľa s dalšími úseky a v rámci generálního ředitelství je mimo jiné včleněn katolický vězeňský Vikariát a Úrad ekumenickej pastoračnej služby.

Od roku 2013 odsouzení či lidé čekající na soud šanci pobývají v celkem 18 zařízeních a z tohoto počtu je pět ústavů určených na výkon väzby a osm na výkon trestu odnětí svobody. Ve zbývajících pěti je Zbor připraven na pobyt lidí, kteří zde pobývají za účelem väzby i těch, kteří již jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Navíc disponuje Zbor ještě nemocnicí v Trenčíně.³⁴

Rakousko

„Rakouský trestní zákon stanovuje minimální délku trestu odnětí svobody na 1 den, maximální délka je stanovená na 20 let. Výjimečným trestem je odnětí

³⁴ Srov. <https://www.zvjs.sk/sk/o-zbore>.

svobody na doživotí. Jestliže krátkodobý trest odnětí svobody není potřeba z hlediska individuální či celkové prevence, soud je povinen místo tohoto trestu uložit trest peněžitý. Pokud má soud pochybnosti o účinnosti krátkodobého trestu, musí uložit peněžitou sankci.³⁵

Řízení resortu spravedlnosti v *Rakousku* a tedy i věznic spadá do federální působnosti. V rámci federálního ministerstva spravedlnosti je zřízeno ředitelství pro správu věznic. Předsedové regionálních trestních soudů odpovídají za správu věznic v dané oblasti, ředitelé věznic plní funkci správních orgánů první instance.

Vězeňská zařízení se dělí na tři hlavní skupiny:

- soudní věznice, což jsou vězeňská zařízení, která náleží k regionálním trestním soudům a kde jsou zadržovány osoby ve vyšetřovací vazbě, jsou tu odděleně i vězni vykonávající trest odnětí svobody do délky 18 měsíců;
- státní věznice, kde jsou umístěni odsouzení k trestu odnětí svobody na dobu 18 měsíců až 20 let a odsouzení na doživotí;
- vězeňské ústavy, v nichž jsou kladeny zvláštní nároky na zacházení s vězni a jedná se o zvláštní ústavy pro mladistvé, mentálně postižené, závislé na alkoholu nebo drogách, zvláštní ústavy existují rovněž pro zvlášť nebezpečné recidivisty.

Rakouský vězeňský systém disponuje specializovanými zařízeními ke zvláštním formám výkonu trestů. Jsou to:

- léčebné ústavy pro pachatele sexuálně motivovaných činů;
- ústavy obecného lékařství nebo psychiatrie;
- ústavy pro drogově závislé delikventy;
- ústavy pro výkon trestu mladistvých;
- ústavy pro výkon trestu matek s dětmi.

V *Rakousku* je zaveden trest tzv. domácího vězení a v něm zřízeno 29 hlavních věznic a 16 pobočných ústavů. Vězeňská správa upřednostňuje princip

³⁵ Srov. KROŠLÁKOVÁ, D., *Medzinárodné organizácie a väzenstvo v zahraničí*, s. 25.

rozptýleného umístování vězňů zvláštních kategorií (např. nebezpečných delikventů), a tak v každé ze sedmi státních věznic existují různé divize (oddělení), které se zaměřují na uplatňování široké škály režimů (od režimu částečné svobody přes volný pohyb nebo pravidelný režim zvláštního zacházení až po střežené režimy v ostraze). V šesti státních věznicích jsou střežené ústavy, ve třech i úseky se zvýšenou ostrahou.

Všechny vězeňské ústavy jsou organizovány tak, aby byly co nejsamostatnější. Při řízení vězeňství je využíváno moderních informačních technologií. „Výcvik personálu je povinný a dlouhodobý. Definitivní jmenování vězeňským dozorcem je udělováno po čtyřech letech služby. Velká pozornost je věnována vnější bezpečnosti. Využívají se elektronické prostředky, ale i živá síla. Proto je při přípravě dbáno na výcvik vězeňské stráže, včetně zacházení s tzv. víceúčelovou pohotovostní holí. Zdravotní péči zajišťují lékaři zaměstnaní na plný či částečný úvazek, všechny hlavní ústavy mají jednotky lékařské péče, některé věznice i vlastní nemocnici. Probíhá řada terapeutických programů.“³⁶

Způsob ubytování vězňů splňuje všechny hygienické nároky. Věznice jsou prostorné dobře osvětlené, větrané a vytápěné. Jednomístné cely mají 15 metrů čtverečných, v celách s větším počtem vězňů připadá na jednoho vězně 10 až 12 metrů krychlových prostoru.

Všichni práceschopní vězni mají povinnost pracovat. Základním cílem pracovního systému ve věznicích je zachování nebo i zvýšení kvalifikace vězně, což mu po propuštění má usnadnit snadnější reintegraci.

Vzdělávání vězňů je v souladu s rakouským vzdělávacím systémem, aby mohli vězni bez větších problémů pokračovat ve studiu po propuštění na svobodu. V každém vězeňském zařízení je vytvořen komplexní vzdělávací program, který poskytuje všem vězňům možnost a příležitost realizovat alespoň některé jejich potřeby.

³⁶ HAIDER, H., *Rakouský vězeňský systém*, s. 54.

Vězni se mohou věnovat sportovním, kulturním, vzdělávacím a jiným volnočasovým aktivitám. Kurzy pro volný čas se zaměřují na rukodělné práce. Cizinci se v některých věznicích mohou zdokonalovat v němčině. Stejně jako pracovní činnost i tyto aktivity mají za cíl zachování pořádku a bezpečnosti a přispívají ke zdárné reintegraci.³⁷

Vězeň má právo si stěžovat na jakékoli vězeňské opatření, které se ho osobně dotýká, má právo na minimálně půlhodinovou návštěvu jednou za týden. Může využít propustku, zúčastnit se běžných bohoslužeb, za zvláštních okolností lze i telefonovat. Rakouské státní věznice zaměstnávají sociální pracovníky, kteří ve spolupráci s církevními a soukromými charitativními organizacemi usnadňují chovancům návrat na svobodu.

Od roku 2006 jsou ve spolkové zemi *Horní Rakousy*, ve *Vídni* a *Gratzu* zavedeny nesenímelné elektronické náramky, které mají zajistit, aby odsouzený neopouštěl stanovené místo pobytu. Jsou určeny pro odsouzené za méně závažná provinění s vlastním ubytováním (tzv. domácím vězením). Náramky mají zabudovanou malou vysílačku a nosí se na noze nad kotníkem. Systém je propojen s mobilním telefonem a satelitem. Ten automaticky upozorní obsluhu, pokud by se dotyčný pokusil náramku zbavit nebo opustit vymezené území. Denní náklady na fungování elektronických náramků vyjdou čtyřikrát levněji než náklady na věznění lidí.

Velká Británie

Britský vězeňský systém byl dlouhou dobu pod velmi silným vlivem konzervativních předpisů, kdy mnohé z nich vznikly již ve Viktoriánské době.

³⁷ Srov. BUNDESMINISTERIUM FÜR JUSTIZ, *Strafvollzug in Österreich*, s. 15 – 34.

K výrazné modernizaci došlo až po roce 1990 a dnes je britské vězeňství v souladu s *Evropskými vězeňskými pravidly*. Většina věznic slouží jak k výkonu trestu odnětí svobody tak k výkonu vazby.

Britské věznice jsou rozděleny do 5 kategorií, které mají různou míru ostrahy. To umožňuje diferencované umístování i zacházení s vězni podle závažnosti trestného činu, chování v předchozím výkonu trestu i podle míry aktivního zapojení vězně do práce na sobě samém.

Progresivita současného britského vězeňství spočívá i v tom, že zařazování a přeřazování vězňů v rámci celého systému prostupnosti je zcela v kompetenci vězeňské služby.

Velký význam v moderní koncepci britského vězeňství je přisuzován vzdělávání a profesní přípravě vězňů. K těmto účelům jsou ve věznicích budována specializovaná vzdělávací střediska s širokou nabídkou různých odborných kurzů.

V současné době je považován ve *Velké Británii* za nejvýznamnější pozitivní přístup personálu k vězňům. Na vězeňský personál, který je při výkonu služby neozbrojen, jsou kladeny vysoké nároky z hlediska profesionality. Proto je výběru a přípravě vězeňského personálu věnována vysoká pozornost.

Věznice jsou koncipovány tak, aby bylo naplněno právo každého vězně na samostatné ubytování. Jednomístné cely jsou prostorné s přívodem teplé a studené vody a okny, které zaručují dostatek světla a vzduchu. Vybavení cely se řídí typem věznice. Společenské prostory jsou vybaveny televizorem, videem, stolky s hrami, kulečnický a tenisovými stoly. Vězni mají možnost cvičit v tělocvičně a posilovnách.

Britská vězeňská koncepce je vedena snahou o relativní psychickou a sociální spokojenost vězňů, jejich plnou zaměstnanost a čas naplněný

smysluplnými aktivitami, což má vést k jejich úspěšné reintegraci do společnosti.³⁸

Zvláštní kapitolu britského vězeňství představuje kriminalita mládeže.³⁹ V letech 1998-1999 byla v Anglii provedena reforma soudnictví, která přinesla řadu změn i práci s mladistvými pachateli. Jejimi základními principy jsou včasná intervence, práce s jednotlivci, vymezení kompetence složek podílejících se na zacházení s mladistvými, zapojení široké veřejnosti do procesu. Zákonem byly vymezeny: princip prevence páchaní trestné činnosti u dětí a mládeže (u prvopachatelů i recidivistů), poradenská činnost, definování národních standardů, principy efektivní praxe, umisťování pachatelů (dohled nad tím, do jakých zařízení se mladiství dostávají).

Reforma soudnictví se dotkla i soudních rozhodnutí. Před ní docházelo u mladistvých pachatelů k řadě napomenutí a udělování důtek. Nyní je striktně stanoveno, že první napomenutí ukládá policie, po poslední výstraze následuje alternativní trest, poté soud a výkon trestu odnětí svobody. Pokud se mladiství pachatelé ke spáchání trestu přiznají, následuje příkaz k postoupení. Dostanou se k pohovoru, při němž se s nimi vyhotoví smlouva, která se musí důsledně plnit.

Nový přístup se projevuje v oblasti provádění opatření týkajících se programů zaměřených na rodinu. Programy intenzivního dohledu a dozoru se zaměřují na rizika snížení recidivy u mladistvých, práci s drogově závislými a mladistvými s duševními problémy. Řeší se možnosti jejich ubytování, přímo ve věznicích se připravují na vstup do společnosti po propuštění. Týmy mají vypracovanou metodologii, která v zájmu rychlého vyřešení případů počítá i se zapojením rodičů. Reforma se týkala i nápravných zařízení. Rada pro mladistvé pachatele (YJB) disponuje rozpočtem, z něhož také financují zařízení, do nichž jsou umisťováni mladiství pachatelé. Vytvořily se pro ně 3 typy věznic: věznice

³⁸ HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 28 – 31.

³⁹ Např. z průzkumu, který proběhl v roce 2006 mezi dětmi od 11 do 16 let vyplynulo, že se 25% z nich dopustilo nějaké trestné činnosti a 60% záškoláctví.

pro mladistvé spravované vězeňskou službou, nápravná zařízení pro mladistvé pod místní samosprávou, soukromé subjekty.⁴⁰

Dříve se systém práce s mladistvými zaměřoval na mladistvé pachatele teprve poté, kdy byli umístěni do věznice. Po reformě soudnictví nový trestní a přestupkový řád stanovil jako prioritní cíl prevenci, protože včasná intervence má pozitivní vliv na celou veřejnost a snižuje pozdější náklady.

Odlišné je vězeňství ve Skotsku. Nachází se v něm celkem 16 věznic, z toho pouze jedna pro mladistvé obviněné a odsouzené (od 16 do 21 let), jedna je soukromá. Ve výkonu trestu je přibližně 7 000 osob, z nichž 90% má trest kratší než 6 měsíců.

Obdobou českého vychovatele ve věznici je ve Skotsku takzvaný vedoucí případu, na jednoho vedoucího připadá kolem 10 odsouzených.

Uniformovaní zaměstnanci nenosí u sebe žádné donucovací prostředky. Velký důraz je ve Skotsku kladen na motivaci odsouzených k lepšímu chování na bázi dobrovolnosti, funguje princip odměňování za dobré chování, plnění cílů programů zacházení apod.. Odsouzení usilují o přeřazení do oddělení s mírnějším režimem, o kterém rozhoduje ředitel na doporučení odborné komise. Na základě hodnocení rizik a potřeb jsou odsouzení zařazováni do různých programů a výcviků, popř. připravováni na podmíněné propuštění. Intenzivně jsou podporovány kontakty s rodinou, zajištění bydlení a zaměstnání s ohledem na pokračování resocializace po propuštění.

Systém postpenitenciární péče je založen na úzké a dlouholeté spolupráci mezi probační a mediační službou a vězeňskou službou, na níž se podílejí státní i dobrovolnické organizace.⁴¹

⁴⁰ Srov. *České vězeňství* 14/2006, č. 5, s. 17.

⁴¹ Srov. *České vězeňství* 14/2006, č. 1, s. 25.

Ve *Skotsku* je velký počet vězňů závislých na drogách nebo alkoholu. Pro ně jsou určeny zvláštní programy.

Skotský systém odsouzeným zaručuje jistější perspektivu podmíněného propuštění po vykonání části trestu určeného soudem. Odsouzení s tresty do 4 let jsou propouštěni zpravidla po výkonu poloviny trestu, a to bez dohledu probačního pracovníka. Žádosti o podmíněné propuštění odsouzených s tresty delšími než 4 roky posuzuje ve Skotsku parolová rada, která zasedá každý týden. Většinou rozhodne ve prospěch odsouzeného, který však na svobodu odchází s přídatkem povinného dohledu a spolupráce s probačním pracovníkem. V případě negativního rozhodnutí rady po uplynutí poloviny trestu má odsouzený vysokou šanci na propuštění po vykonání dvou třetin svého trestu odnětí svobody. V případě porušení povinnosti dohledu reaguje parolová rada rozhodnutím o návratu odsouzeného zpět do věznice. Parolovou radu tvoří 23 osob, které působí jako právníci, soudci, státní zástupci, sociální pracovníci, psychologové, psychiatři nebo v radě zastupují veřejnost.⁴²

Mexiko

En México existen 447 establecimientos penitenciarios, que se distribuyen de acuerdo con la autoridad a cargo: cinco federales, 330 estatales, 103 municipales y nueve del gobierno del Distrito Federal. V Mexiku je 447 věznic, které jsou rozděleny podle pověřené authority: 5 federálních, 330 státních, 103 obecních a 9 okresních. La población penitenciaria se divide en 95% de hombres y 5% de mujeres, porcentaje similar al registrado en otros países (Azaola/José). Populace věznic je rozdělena na 95% mužů a 5% žen.⁴³ Z celkového počtu bylo

⁴² Srov. *České vězeňství* 14/2006, č. 1, s. 25.

⁴³ Srov. AZAOLA, E., JOSÉ, C., *Las mujeres olvidadas. Un estudio sobre la situación actual de las cárceles de mujeres en la República Mexicana*, s. 295. *Un estudio acerca de las cárceles para mujeres en la República Mexicana*, El Colegio de México / Comisión Nacional de Derechos Humanos, México, DF, 1996. Bergman, Marcelo, Elena Azaola, Ana Laura Magaloni y Layda Negrete: *Delincuencia, marginalidad y desempeño institucional*, Centro de Investigación y Docencia Económicas, México, DF, 2003. Bergman, Marcelo, Elena Azaola y Ana Laura Magaloni: *Delincuencia, marginalidad y desempeño ins*

56% odsouzeno, zatímco zbývajících 44% je tvořeno vězni jen zadržnými. En ese aspecto, México se diferencia de la mayoría de los países latinoamericanos, que presentan porcentajes más elevados de presos sin condena (Ungar).

En cuanto al fuero, 26% de los internos se encuentra acusado por delitos del fuero federal, principalmente tráfico de drogas, mientras que 74% fue encarcelado por delitos del fuero común, tendencia que tampoco se ha alterado significativamente durante la última década. Pokud jde o jurisdikci, 26% vězňů je obviněno ze zločinů federální jurisdikce, zejména z obchodování s drogami, zatímco 74% bylo uvězněno za zločiny obecného práva, což je trend, který se za poslední dobu významně nezměnil.

Lo que sí ha ocurrido en los últimos diez años, y es importante subrayarlo, es el incremento sin precedentes de la población en prisión. Došlo však k bezprecedentnímu nárůstu počtu vězňů a následně k lehkému snížení: En la última década, en efecto, el número de detenidos se ha más que duplicado, lo que nunca antes había ocurrido en un periodo tan corto. počet zadržných se více než zdvojnásobil, a to ve velmi krátké době. Např. De hecho, México tenía en 2006 una tasa de 245 presos por cada 100.000 habitantes, una de las más elevadas en América Latina, mientras que en 1996 la proporción era de 102 presos por cada 100.000 habitantes. v roce 2006 v Mexiku bylo 245 vězňů na 100 000 obyvatel, což je jeden z nejvyšších indexů v Latinské Americe, zatímco v roce 1996 to bylo 102 vězňů na 100 000 obyvatel, v roce 2018 index uvězněných činil 163.⁴⁴ En otras palabras: cada noche, un cuarto de millón de personas duerme hacinada en las prisiones. Alarmující je, že každou noc spí v mexických věznicích téměř čtvrt milionu lidí - k 31. 5. 2018 oficiální úřady uváděly 203 364 osob. Entre los factores que han incidido en ese incremento, podemos señalar el aumento de los índices delictivos, las reformas a los códigos que han endurecido las penas y las medidas administrativas que

⁴⁴ Srov. <https://www.gob.mx>

prolongan la estancia en prisión. Mezi faktory, které tento nárůst ovlivnily, můžeme uvést nárůst trestních ukazatelů, reformy kodexů, které zpřísnily sankce, a správní opatření, která prodlužují pobyt ve vězení.

Las dos encuestas (la primera efectuada en 2002 y la segunda, en 2006) fueron realizadas en establecimientos penitenciarios del Distrito Federal y del Estado de México, donde se concentran 50.000 internos, casi la cuarta parte del total de la población en prisión del país. Dva průzkumy (první v roce 2002 a druhý v roce 2006) byly provedeny ve věznicích ve federálním okresu a ve státě Mexiko, kde je soustředěno 50 000 vězňů, což je téměř čtvrtina z celkového počtu vězňů v zemi. Las cárceles manejadas por los gobiernos del Distrito Federal y del Estado de México son, además, las que presentan mayores niveles de superpoblación, ya que reúnen a 40% del total nacional de la población excedente en prisión. Věznice spravované vládami federálního okresu a státu Mexika jsou navíc věznice s nejvyšší mírou přeplnění, protože vykazují 40% celostátní přeplněné populace ve vězení. Asimismo, son los centros penitenciarios que han registrado mayores incrementos de detenidos, que se duplican cada seis años, lo que da una idea de la magnitud de los problemas que enfrentan. Jsou to také věznice, které zaznamenaly největší nárůst zadržovaných osob, které se každých šest let zdvojnásobují. Některé údaje z průzkumu z roku 2006 nám umožňují získat představu o životních podmínkách vězňů v těchto zařízeních: 26% vězňů uvedlo, že nemají dostatek vody k pití; 63% considera que los alimentos que les proporcionan son insuficientes; 63% se domnívá, že jídlo, které je jim poskytováno, je nedostatečné; 27% señaló que no recibe atención médica cuando la requiere; 27% uvedlo, že v případě potreby se jim nedostává lékařské péče. solo 23% dijo que la institución le proporciona los medicamentos que necesita; Pouze 23% uvedlo, že jim vězeňská instituce poskytuje léky, které potřebují; un tercio de los presos opina que el trato que reciben sus familiares cuando los visitan es «malo» o «muy malo»; jedna třetina

vězňů si myslí, že zacházení, které jejich příbuzní zažívají, když je navštíví, je „špatné“ nebo „velmi špatné“; 72% dijo que se siente menos seguro en la prisión que en el lugar en donde vivía antes; 72% uvedlo, že se ve vězení cítí méně bezpečně než tam, kde dříve žili; y 57% dijo desconocer el reglamento del centro penitenciario donde está recluido. a 57% uvedlo, že neznají předpisy vězení, kde jsou drženi.

Vnímání bezpečnosti uvnitř věznice je nízké: La mayoría de los presos dijo sentirse más seguro antes de ingresar a prisión, 57% manifestó que sufrió un robo al menos en una ocasión y 12% dijo que fue golpeado cuanto menos una vez en los últimos seis meses. většina vězňů uvedla, že se před vstupem do vězení cítila bezpečněji, 57% uvedlo, že nejméně jednou utrpěli loupež a 12% uvedlo, že za posledních šest měsíců byli alespoň jednou zbiti. Estas últimas cifras se han incrementado ligeramente.

El problema del hacinamiento es particularmente grave en las prisiones del Distrito Federal y de la zona metropolitana, donde algunos establecimientos albergan a más de 9.000 internos. Problém přeplnění je obzvláště závažný ve věznicích federálních okresů a metropolitní oblasti, kde se v některých zařízeních soustřeďuje více než 9 000 vězňů. Para graficar este punto, alcanza con señalar que la mitad de la población detenida en las cárceles analizadas duerme en espacios que rebasan, en ocasiones por más del doble, el cupo para el cual fueron diseñados. Polovina populace zadržené ve věznicích spí v prostorách, které překračují, někdy i více než dvojnásobek, kvótu, pro kterou byly navrženy.

Si se comparan ambas encuestas, queda claro que las instituciones penitenciarias estudiadas proveen a los detenidos de cada vez menos bienes básicos, como ropa, cobijas y zapatos. Z prostudování obou průzkumů je zřejmé, že sledované vězeňské instituce poskytují zadržovaným osobám stále méně základních věcí,

jako je oblečení, příkrývky a boty. De hecho, el último sondeo demuestra que las familias deben aportar cada vez más cosas a los internos para suplir las deficiencias de los centros penitenciarios. Poslední průzkum ve skutečnosti dokazuje, že rodiny musí vězňům stále více přispívat na vyrovnání nedostatků ve věznicích.

La tendencia al deterioro se confirma con la opinión de los reclusos acerca de la calidad de los alimentos: en 2006, 44% dijo que la alimentación recibida era «mala» o «muy mala», mientras que en 2002 el porcentaje era de 39%.

Trend zhoršování životních podmínek potvrzuje názor vězňů na kvalitu potravin: v roce 2006 44% uvedlo, že obdržené jídlo bylo „špatné“ nebo „velmi špatné“, zatímco v roce 2002 to bylo 39%. Con respecto a la atención médica en las cárceles del Distrito Federal, quienes dijeron que no era adecuada representaban 20% del total en la primera encuesta y 35% en la segunda. Pokud jde o lékařskou péči ve věznicích spolkového okresu, ti, kteří uvedli, že to není přiměřené, představovali v prvním průzkumu 20% z celkového počtu a ve druhém 35%. En cuanto a los medicamentos, 59% señaló que se los pide a la familia. Pokud jde o léky, 59% uvedlo, že o ně musí žádat své rodiny. En las cárceles del Estado de México, el porcentaje de quienes calificaron la atención médica de «mala» o «muy mala» se incrementó de 15% a 23% entre la primera y la segunda encuesta. Ve věznicích ve státě Mexiko se procento těch, kteří hodnotili lékařskou péči jako „špatnou“ nebo „velmi špatnou“, mezi prvním a druhým průzkumem zvýšilo z 15% na 23%.

El contacto con los familiares también se hizo más difícil. Také kontakt s členy rodiny se stal obtížnějším. Aunque la frecuencia con que los internos se comunican telefónicamente con sus familiares es parecida en ambas encuestas, se registró una disminución en las visitas. Přestože frekvence, s níž vězni komunikují telefonicky se svými rodinami, je v obou průzkumech podobná, došlo k poklesu návštěv. También ha disminuido la frecuencia de la visita

conyugal en los centros penales del Distrito Federal: mientras que en la primera encuesta 26% de los internos dijo haber tenido acceso a este beneficio durante los seis últimos meses, en la segunda consulta solo 20% manifestó lo mismo. La presencia de la familia es fundamental para la mayoría de los presos. Přítomnost rodiny je pro většinu vězňů nezbytná. La importancia de este apoyo queda claro si se toma en cuenta que, en el transcurso de los seis meses anteriores a la entrevista, 86% de los internos dijo que sus familiares les habían llevado alimentos, 78% ropa o zapatos, 65% dinero, 62% medicinas y 46% material de trabajo. Význam této podpory je jasný, pokud se vezme v úvahu, že během šesti měsíců před pohovorem 86% vězňů uvedlo, že jim jejich příbuzní přinesli jídlo, 78% oblečení nebo obuv, 65% peníze, 62% léků a 46% pracovního materiálu. Como se ve, quienes reciben algún tipo de asistencia externa son mayoría, aunque el porcentaje disminuyó entre la primera y la segunda encuesta. La percepción de seguridad dentro de la cárcel es limitada. Los porcentajes de quienes consumen alcohol o drogas son difíciles de estimar.

Procenta těch, kteří požívají alkohol nebo drogy, je obtížné odhadnout. Solo 13% de los internos lo admitió, pero las autoridades penitenciarias aseguran que el porcentaje real es superior a 40%. Pouze 13% vězňů to připustilo, ale vězeňské úřady tvrdí, že skutečné procento je více než 40%.⁴⁵ Del mismo modo, tampoco resultó fácil obtener cifras confiables sobre los internos que participan en actividades laborales o educativas.

Podobně nebylo snadné získat spolehlivé údaje o vězních, kteří se účastní pracovních nebo vzdělávacích aktivit. Mientras que tres cuartas partes de los presos dicen participar de actividades de este tipo, las autoridades sostienen que, en verdad, es solo una tercera parte. Zatímco tři čtvrtiny vězňů uvádějí, že se

⁴⁵ Srov. GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ PRO PREVENCI A SOCIÁLNÍ READAPTACI, Reclusorios del Distrito Federal, Dgprs, México, na adrese www.reclusorios.df.gob.mx/reclusorios/index.html.

podílejí na činnostech tohoto druhu, úřady tvrdí, že ve skutečnosti je to jen jedna třetina.

La defensa de quienes están sometidos a juicios penales es sumamente deficiente y, en algunos casos, inexistente. Obrana osob, které jsou předmětem trestního řízení, je mimořádně špatná a v některých případech neexistuje. Se comete, por lo tanto, una violación sistemática de los estándares mínimos del debido proceso legal desde el momento de la detención hasta el de la sentencia. Systematické porušování minimálních norem řádného soudního řízení je proto spácháno od okamžiku zadržení až do vynesení rozsudku. Esta violación es más aguda en la etapa en la que el acusado se encuentra a cargo del Ministerio Público: 36% de los sentenciados dijo haber sido golpeado por la policía judicial.

Vězeňství nepředstavují při stanovování přidělování veřejných zdrojů podstatný ani relevantní bod mexické politické agendy. Las cárceles no son vistas como un ámbito en el que se deben invertir recursos sino más bien como un gasto que siempre sería deseable reducir. Věznice se nepovažují za oblast, do které by měly být prostředky investovány, ale spíše za náklady, které by bylo vždy žádoucí snížit.

Un sistema de justicia ineficiente, que solo castiga a los pequeños infractores, envía un mensaje poco claro a quienes son capaces de producir daños más severos. Neefektivní soudní systém, který trestá pouze malé pachatele, vysílá nejasnou zprávu těm, kteří jsou schopni způsobit vážnější škody. Por eso, invertir en mejorar las instituciones de procuración y administración de justicia permitiría elevar los niveles de confianza de los ciudadanos. Investice do zlepšování institucí pro správu soudnictví by proto zvýšily důvěru občanů. No se trata de invertir más recursos, sino de modificar mecanismos, crear incentivos

para las buenas prácticas y diseñar procesos inteligentes. Nejde o investování více zdrojů, ale o úpravy mechanismů a vytváření nabídek.⁴⁶

SROVNÁNÍ VĚZEŇSKÝCH EDUKAČNÍCH SYSTÉMŮ

Vězeňskou výchovou rozumíme jakoukoli vzdělávací činnost, která probíhá uvnitř vězení. Kurzy mohou zahrnovat programy základní gramotnosti, programy ekvivalence středních škol, odborné vzdělávání a terciární vzdělávání.

Za činnost ve vězení lze považovat i další činnosti, jako jsou rehabilitační programy, tělesná výchova a umělecké a řemeslné programy.

Cílem vězeňské výchovy je, aby se vězeň stal více zaměstnatelným zlepšením svých dovedností a vzdělání. Účast na vzdělávacích programech ve věznicích bývá obtížná pro nedostatek personálu, financí či vzdělávacích zdrojů i z důvodu přesunů vězňů mezi zařízeními. Vězni se mohou zdráhat účastnit se jich, často z důvodu minulých selhání, rozpaků kvůli nízké gramotnosti nebo nedostatku zájmu.

Studie provedené v posledních dvou desetiletích téměř jednomyslně naznačují, že vzdělávání ve vězeňských programech snižuje recidivu a promítá se do omezení kriminality, úspor daňových poplatníků a dlouhodobých příspěvků k bezpečnosti a pohodě komunit, do kterých se dříve uvěznění lidé vracejí. Účinky kurzů vězeňského vzdělávání byly shledány kumulativními. Studie ukazují, že čím více jednotlivců projde procesem edukace, tím je méně pravděpodobné, že se budou znovu dopouštět trestné činnosti. Taktéž dokazují, že vyšší úrovně kvalifikace jsou spojeny s nižší mírou recidivy.⁴⁷ Observační

⁴⁶ Srov. UNGAR, M., *Vězení a politika v současné Latinské Americe v oblasti lidských práv*, sv. 25 No 4, 8/2003. Wacquant, Loïc: *Las cárceles de la miseria*, Manantial, Buenos Aires, 2000. Zepeda, Guillermo: *Los retos de la eficacia y la eficiencia en la seguridad ciudadana y la justicia penal en México*, Cidac / Fundación Friedrich Naumann, México, DF, 2006. 25, č. 4, 8/2003.

⁴⁷ Srov. SPEARIT, *Keeping It REAL: Why Congress Must Act to Restore Pell Grant Funding for Prisoners* (January 6, 2016). University of Massachusetts Law Review, Vol. 11, 2016. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2711979>

studie účinků vzdělávání na recidivu byla kritizována pro zaujatost při selekci sebe sama. Byly proto realizovány kvazi-experimentální pokusy ohledně kontroly takových zkreslení pomocí párových diferenčních testů a ty zjistily, že účinek na recidivu je validní. Soudy, které náhodně přiřadily vězně k léčebné skupině nebo kontrolní skupině, čímž znemožnily vlastní výběr, shledaly podobné účinky. Plně experimentální intervence jsou v kriminalistice vzácné a praktické potíže s výzkumem jsou často uváděny jako důvod tohoto nedostatku.⁴⁸

Historie a současná praxe ve vězeňském vzdělávání se v jednotlivých zemích značně liší. Každý evropský vězeňský systém, ač respektuje *Evropská vězeňská pravidla*, vychází z trochu jiných tradic, které jsou dány různými materiálními, organizačními, politickými a dalšími podmínkami konkrétní země. Vyvíjí se tak, jak se vyvíjí a mění společenské klima. Podle *Národního institutu spravedlnosti* je vězeňské vzdělávání mnohem účinnější při snižování recidivy než záchranné tábory, „šokové“ uvěznění nebo odborná příprava.⁴⁹

Česká republika se v rámci *Evropské Unie* angažuje v ochraně lidských práv a podpoře demokracie. Pokyny *Evropské Unie* v rámci lidských práv se řídí dokumenty mezinárodních organizací, které působí v záležitostech ochrany lidských práv a svobod. Mezi tyto dokumenty patří dříve zmíněná *Evropská vězeňská pravidla Rady Evropy* a *Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni*.⁵⁰

Zatímco vězeňské systémy vyspělých evropských zemí se po celá desetiletí nepřetržitě vyvíjely, český vězeňský systém se musel zásadně transformovat v relativně krátké době. „Transformace vězeňství, jejímž teoretickým základem byla *Koncepce českého vězeňství* přijatá v roce 1991, využila plně výhody

⁴⁸ Srov. LUM, C., YANG, S.- M., *Why do evaluation researchers in crime and justice choose non-experimental methods?* In: *Journal of Experimental Criminology*, 1 (2), s. 191–213.

⁴⁹ LAWRENCE, W. S., *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*, s. 1–19.

⁵⁰ Srov. <http://www.mzv.cz>, 20. 2. 2010.

nechat se inspirovat zahraničními modely, vyhnout se chybám a omylům a případně zkrátit některé vývojové etapy.⁵¹ Byl vytvořen legislativní rámec, organizační a částečně také materiální podmínky. Rutinní výkon trestu, který byl dosud založený na organizování života ve vězení, byl překonán, stejně jako počáteční problémy s procesem humanizace.

Vězeňský systém by měl být posuzován jako odraz demokratických hodnot společnosti, přestože věznice jako instituce nejsou v popředí zájmu naší společnosti. Způsob zacházení s odsouzenými vyjadřuje i vztah společnosti k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám. Vězeňský systém je však třeba stále rozvíjet a zdokonalovat.

Doporučení *Výboru ministrů Rady Evropy* lze považovat za dobré východisko pro další vývoj našeho systému vězeňství. *Evropská vězeňská pravidla* jsou však zaměřena hlavně na ochranu lidských práv a lidské důstojnosti. Vězeňské vzdělávání, výchova a formace směřují hlouběji.

Ředitelé národních programů vězeňského vzdělávání často uvádějí znatelné zlepšení v obecném chování a disciplíně věznic. Jeden z ředitelů věznice ve státě *New York* uvádí, že disciplinární přestupky mezi trestanci v průběhu studia klesaly. Výroční zprávy věznic konstatují, že změny v chování lze přičíst zlepšené kognitivní kapacitě a také příležitosti se vzdělávat, a tak se cítit člověkem.⁵²

Ti, kteří vstupují do vězeňských systémů na celém světě, mají obecně nižší úroveň vzdělání než běžná populace.

Studie soustavně ukazují, že vzdělávání ve věznicích je účinným způsobem snižování míry recidivy, což šetří náklady na budoucí tresty odnětí svobody. Ve *Velké Británii* se odhaduje, že každá libra utracená za vězeňské

⁵¹ Srov. <http://www.vscr.cz>, 20. 2. 2010.

⁵² POWELL, A. C., BOULEVARD, J., *Education from the Inside Out: The Multiple Benefits of College Programs in Prison*, s. 1 – 42.

vzdělávání ušetří daňovým poplatníkům více než dvě libry a v *USA* každý utracený dolar pak čtyři až pět dolarů. Navzdory známým výhodám vězeňských vzdělávacích programů zůstává míra vzdělávání ve věznicích v mnoha zemích nízká a pokusy o zvýšení míry a financování vězeňského vzdělávání se nezdařily. Oponenti tvrdí, že vězeňská výchova je plýtváním penězi a že vězni si nezaslouží právo na vzdělání. V zemích, kde školné platí studenti, mohou odpůrci rovněž tvrdit, že je nespravedlivé, aby vězni měli finanční prostředky na vzdělávání, pokud je občané dodržující zákon nemají.

Kurzy vězeňského vzdělávání se zpravidla pohybují od kurzů základní gramotnosti přes středoškolské formy až po programy odborného vzdělávání a terciárního vzdělávání. Za formu vzdělávání lze považovat i neformální činnosti, které učí nové dovednosti, jako jsou umění a řemesla nebo amatérské divadelní produkce. Některé země považují za rehabilitační programy i tělesnou výchovu, zatímco jiné ne.

Programy jsou obvykle poskytovány, spravovány a financovány vězeňským systémem, i když vězni mohou být povinni platit za programy dálkového vzdělávání. Vzdělávací programy ve věznicích jsou často financovány samotnými věznicemi a mohou je provozovat jednotlivé věznice nebo mohou být smluvně uzavřeny s externími poskytovateli. Základní, střední a odborné vzdělávání je obvykle bezplatné. Z 28 zkoumaných evropských zemí v roce 2012 15 uvedlo, že vězňům nabízí bezplatné dálkové vzdělávání, a 13 uvedlo, že by vězni museli platit všechny související náklady. V některých případech byly pouze některé kurzy poskytovány zdarma. Kupříkladu v *Dánsku* jsou korespondenční kurzy na primární a nižší sekundární úrovni bezplatné, ale na vyšší úrovni musí vězeň zaplatit. Vězni ve *Velké Británii* mají přístup k vládním studentským půjčkám na univerzitu, které jsou dostupné široké veřejnosti stejně jako v *Austrálii*. Charitativní organizace jako například *Vězeňský vzdělávací fond ve Velké Británii* mohou přijímat žádosti o granty

vězňů, kteří si nemohou dovolit financovat své dálkové vzdělávání. Věznice obvykle dávají vězňům s nižší mírou vzdělání a odborných dovedností vyšší prioritu pro volná místa ve vzdělávacích třídách.⁵³

Mnoho věznic vydalo nařízení, aby se vzdělávací programy zaměřovaly výhradně na základní dovednosti a nenabízely žádné vyšší úrovně vzdělání.⁵⁴ V *Austrálii*, ve *Velké Británii* ani v *Polsku* nejsou vězni ve vazebním ústavu nebo v nemocnici způsobilí vykonávat vzdělávací studium. V *Norsku* a *Finsku* však tyto osoby naopak mají nárok na stejné vzdělávací možnosti jako běžní vězni. V *Dánsku* a ve *Švédsku* mají vězni ve vazbě nárok na některé vzdělávací programy, i když méně, než jaké mají ostatní vězni.⁵⁵

Existuje několik překážek pro účast a průběh ve vzdělávacích programech věznic. Vězeňští učitelé mohou čelit roztržitosti skladby třídy, která má velké rozdíly ve věku, úrovni vzdělání nebo historii zaměstnání. Věznice považují bezpečnostní otázky za důležitější než vzdělávací cíle, což omezuje způsoby edukace. Různé skupiny vězňů jsou z bezpečnostních důvodů někdy od sebe odděleny. Jsou-li věznice uzavřeny, vězni nemohou moci navštěvovat vyučovací třídy i po několik týdnů.⁵⁶

Dálkové vzdělávací kurzy jsou stále více nabízeny online, což představuje významnou překážku, protože většina zemí neumožňuje vězňům přístup na internet. Vzdělávání vězňů ze zahraničí může být ve věznicích také náročné z důvodu jazykových bariér.⁵⁷

⁵³ Srov. BECKER-PESTKA, D., *Prison Education in Poland: Specifics and Challenges*. In: *Problems of Education in the 21st Century*, Vol. 75, No. 2, 2017, s. 1 – 13.

⁵⁴ Srov. BAIDAWI, S.; TURNER, S.; TROTTER, CH.; BROWNING, C.; COLLIER, P.; O'CONNOR, D.; SHEEHAN, R. *Older prisoners: A challenge for Australian corrections*. In: *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, s. 8 – 16.

⁵⁵ NORDIC COUNCIL OF MINISTERS, *Nordic Prison Education: A Lifelong Learning Perspective*. s. 5 – 6.

⁵⁶ FARLEY, H., HOPKINS, S., *The prison is another country: incarcerated students and (im) mobility in Australian prisons*. In: *Critical Studies in Education*, 58 (2), s. 150–167.

⁵⁷ Srov. ASAKURA, T., *Education for some refugees is ray of hope*. In: *The Japan Times*, Archived from the original, 16. 5. 2018.

Jednou z největších překážek ve vězeňském vzdělávání je častý přesun vězňů mezi nápravnými zařízeními. Vězni mohou být kdykoli přemístěni do jiného zařízení z různých důvodů, jako je přeplněnost, snížení stupně utajení, soudní nebo lékařský proces. Pokud je ve věznici veden vzdělávací kurz, přesunutím žáka do jiného vězení je účinně přinutí zanechat školy.

Různé věznice mohou mít velmi odlišné postoje nebo přístup ke vzdělání. Vězni, kteří studují kurzy korespondenčně, musí oznamovat svému poskytovateli kurzů, obvykle poštou, změny zadržení s novou poštovní adresou, a musí doufat v dobrou vůli poskytovatele kurzu i nového vězeňského školitele, aby jim pomohli dohnat zameškané učivo. Dojde-li ke ztrátě nebo nesprávnému umístění studijních materiálů, musí chovanci požádat poskytovatele vzdělávání o náhradu. Přesun mezi vězeňskými zařízeními bývá hlavní příčinou toho, že vězni přestávají studovat na univerzitní úrovni.⁵⁸

Další překážkou ve vězeňském vzdělávání je nedostatek zaměstnanců, vzdělávacích pramenů a zdrojů ve vězeňských knihovnách, učebních prostor, audiovizuálního vybavení a počítačů či přístupu k nim (sdílené buňky často nemají stoly). Stávající pedagogové nezřídka postrádají adekvátní odbornost pro svou pozici a otvírané kurzy a věznice často mají potíže s hledáním externích učitelů ochotných pracovat za sazby odměn, které mohou věznice nabídnout. Bariéru mohou představovat i vládní úřady, které si za služby účtují poplatky – rozpočty věznic pak neumožňují dovolit si poplatky stanovené státem k poskytování vzdělávání. Programy vězeňského vzdělávání mohou také čelit nedostatečné podpoře nebo přímému odporu ze strany vězeňského personálu, kde působí - někteří vězeňští zaměstnanci špatně nesou vzdělávací možnosti vězňů, poněvadž jsou samy nedostatečně vzdělání nebo proto, že za své vzdělání museli platit, zatímco vězni je mohou mít zdarma.⁵⁹

⁵⁸ Srov. FARLEY, H., HOPKINS, S., *The prison is another country: incarcerated students and (im) mobility in Australian prisons*. In: *Critical Studies in Education*, 58 (2), s. 150–167.

⁵⁹ Srov. NILES, B., *The current status of prison education in some Caribbean states*. In: *Convergence*, 30 (1), s. 51.

Samotní vězni se mohou zdráhat účastnit se programů z důvodu předchozích neúspěchů ve vzdělávání, rozpaků nad svou slabou gramotností, nedostatku důvěry ve své schopnosti nebo obecného nezájmu kolem sebe. Zahraniční vězni, kteří bývají na konci trestu vyhoštění, často nemají motivaci učit se jazyk země, ve které jsou uvězněni, nebo tam získat kvalifikaci. Druhy odborného vzdělávání nabízené věznicemi v západním světě, jako je výroba, často nejsou užitečné pro někoho, kdo má být deportován do země, kde není zpracovatelský průmysl dostatečně rozvinutý.

Rovněž finanční nabídky hrají nemalou roli v rozhodnutí vězně účastnit se vzdělávacích programů. Ve *Spojeném království a Belgii* je příspěvek poskytovaný vězňům, kteří studují, nižší než příspěvek vězňům, kteří provádějí domácí práce, jako jsou úklid nebo příprava jídla. Vězni s dětmi dávají přednost zaměstnání před vzděláváním, protože jim to umožňuje posílat více peněz svým rodinám.⁶⁰

Nové možnosti v cestách vzdělávání vězňů přinesl e-learning. Umožnil, aby uvěznění studenti v digitálním věku nezůstali pozadu, a vyvážil vězeňské priority pořádku a bezpečnosti s rozvíjením vzdělávání se v různých oborech přínosných pro vězně.

Přes počáteční příslib zlepšení přístupu ke vzdělání a jeho flexibility však digitální revoluce radikálně nezlepšila podíl účasti uvězněných studentů obvykle z prostředí nízkého socioekonomického postavení a čelí dalším překážkám terciárního studia, které jsou příznačné pro prostředí nápravných středisek. Většina vězňů nemá přímý přístup k internetu a musí se na vyžádání spolehnout na školitele, pokud je k dispozici. Mobilní telefony, paměťová média a tablety s přístupem na internet jsou obvykle zakázány a nemohou být do vězení přineseny, a to ani zaměstnanci. Zatímco některé univerzity poskytují studentům

⁶⁰ Srov. HAWLEY, J., MURPHY, I., SOUTO-OTERO, M., *Prison education and training in Europe: Current State of play and challenges*. In: European Commission, Archived from the original z 4. 12. 2017.

distančního vzdělávání prostředky multimediálních kurzů na kompaktních discích, ne všichni uvěznění studenti mají přístup k počítači nebo dokonce k CD přehrávači. Toto období digitálního odpojení, které je pro většinu vězňů v řádu roků, tak dále zvyšuje sociální marginalizaci vězně a výslednou pravděpodobnost recidivy.

Tradiční metoda doručování tištěných studijních balíčků studentům distančního vzdělávání je sice relativně nákladná a nepružná, ale umožňuje vězni alespoň samostatně absolvovat kurz (a v případě potřeby sám ve své cele) předložením ručně psaných úkolů a pracovních sešitů. Přejít k elektronickému učení a digitálním textům v papírové podobě však ztěžuje, ne-li znemožňuje terciární studium pro mnoho uvězněných studentů, zejména pro ty, kteří nemají přístup k pedagogovi nebo k počítači.⁶¹

Vybrané národní vězeňské systémy

Pro komparaci vybraných národních vězeňských systémů hodnotíme tato kritéria:

- index vězněných osob, který vyjadřuje míru uvězněných na 100 000 obyvatel;
- úroveň obsazenosti na základě oficiální kapacity;
- podmínky věznění ve vybraných zahraničních státech

Index vězněných osob

Míra vězeňství (na 100 000 obyvatel)

ČR: 199

Slovensko: 193

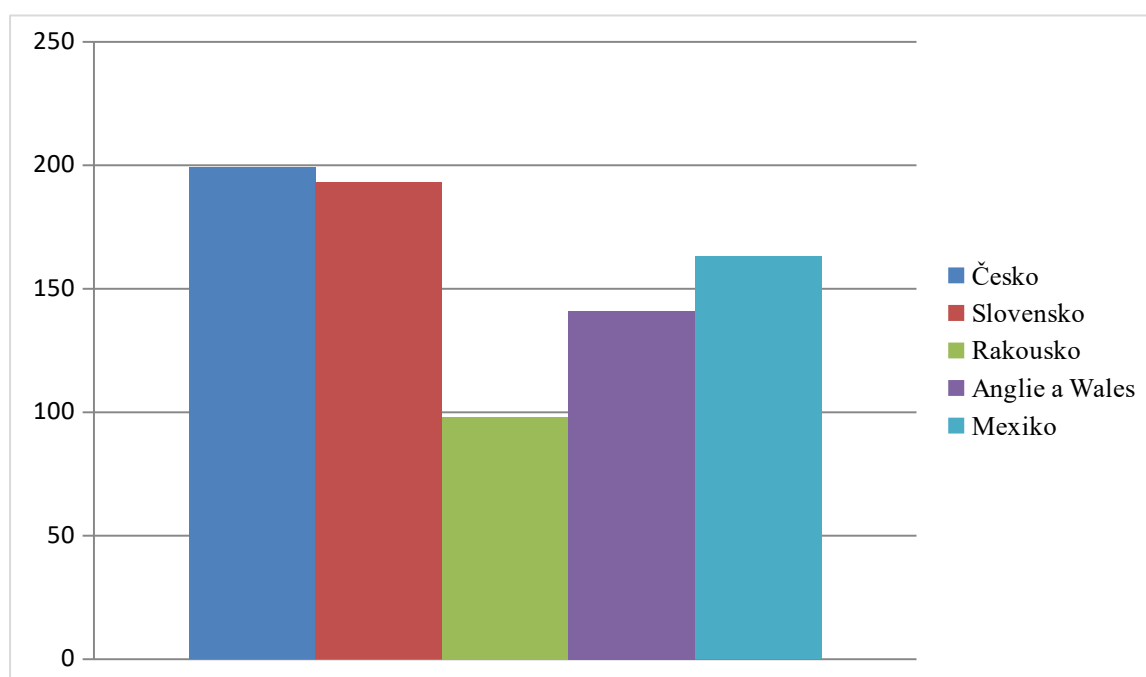
⁶¹ Srov. HOPKINS, S., FARLEYTHE, H., *INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES EDUCATION, e-Learning Incarcerated Prison Education and Digital Inclusion*, s. 4 – 5.

Rakousko: 98

Velká Británie – Anglie a Wales: 141

Mexiko: 163

Vlastní zpracování dle: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>

Úroveň obsazenosti (na základě oficiální kapacity)

ČR: 100.9%

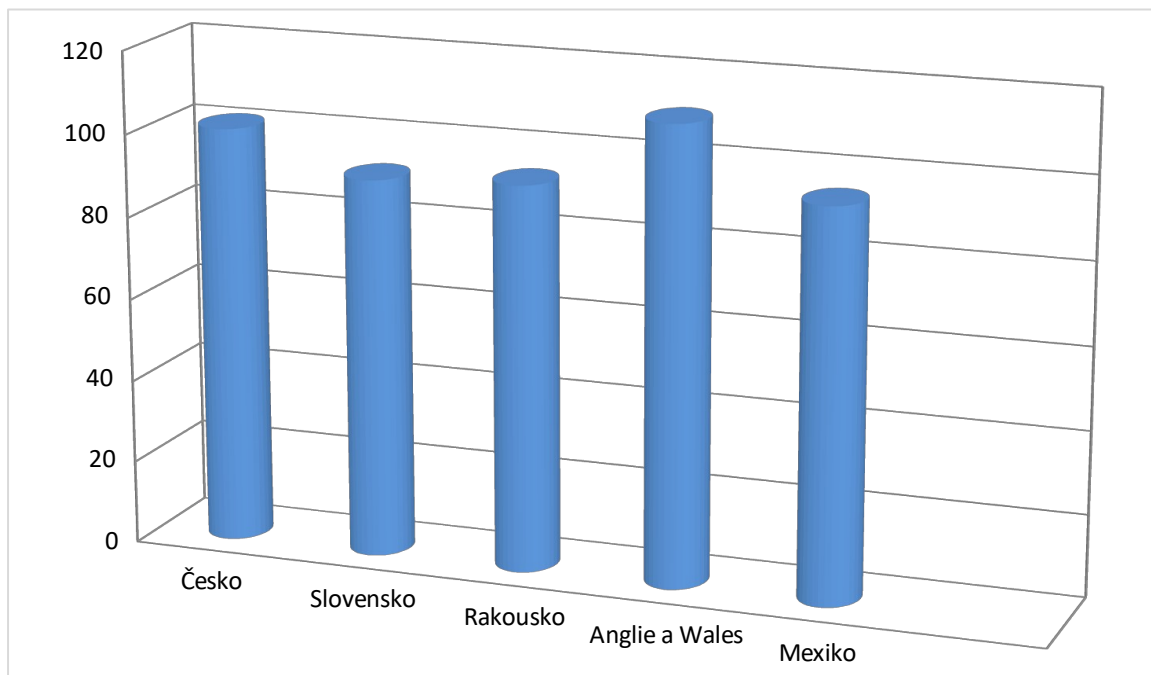
Slovensko: 91.5%

Rakousko: 93.2%

Velká Británie – Anglie a Wales: 110.4%

Mexiko: 94.4%

Vlastní zpracování dle: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>

Podmínky věznění ve vybraných zahraničních státech

Slovensko	Slovenské věznice se podobají těm českým. Organizovaný pohyb, ložnice bez nadměrné výzdoby, málo osobních věcí. Rovněž programy zacházení jsou podobné. Všichni zaměstnanci jsou však ve služebním poměru. Programy
-----------	---

	<p>zacházení se stanovují až po uplynutí 3 měsíců ve výkonu trestu odnětí svobody.</p>
<p>Rakousko</p>	<p>Vězeňská zařízení se dělí na tři hlavní skupiny: soudní věznice, státní věznice a vězeňské ústavy. Jsou zvláštní ústavy pro mladistvé, mentálně postižené, závislé na alkoholu nebo drogách a zvláštní ústavy existují pro zvláště nebezpečné recidivisty. Ke zvláštním formám výkonu trestů jsou určena specializovaná zařízení. Jsou to léčebné ústavy pro pachatele sexuálně motivovaných činů, ústavy obecného lékařství nebo psychiatrie, ústavy pro drogově závislé delikventy, ústavy pro výkon trestu mladistvých a ústavy pro výkon trestu matek s dětmi. V Rakousku je ustanoven i trest tzv. domácího vězení, zavedeny jsou elektronické náramky. Uplatňuje se princip rozptýleného umístění vězňů zvláštních kategorií. V každé ze sedmi státních věznic existují různé divize (oddělení), kde jsou uplatňovány různě přísné režimy. V šesti státních věznicích jsou střežené ústavy, ve třech i úseky se zvýšenou ostrahou. Výcvik personálu je povinný a dlouhodobý. Definitivní jmenování vězeňským dozorcem je udělováno po čtyřech letech služby. V každém vězeňském zařízení je vytvořen komplexní vzdělávací program. Vězeň má právo si stěžovat na jakékoli vězeňské opatření, které se ho osobně dotýká, má právo na minimálně půlhodinovou návštěvu jednou za týden. Může využít propustku, zúčastnit se běžných bohoslužeb, za zvláštních okolností lze i telefonovat.</p>

Velká Británie	<p>Britské věznice jsou rozděleny do 5 kategorií s různou mírou ostrahy. To umožňuje diferencované umístování i zacházení s vězni podle závažnosti trestného činu, chování v předchozím výkonu trestu i podle míry aktivního zapojení vězně do práce na sobě samém. Zařazování a přeřazování vězňů v rámci celého systému prostupnosti je zcela v kompetenci vězeňské služby. Věznice jsou koncipovány tak, aby bylo naplněno právo každého vězně na samostatné ubytování. Jednomístné cely jsou prostorné s přívodem teplé a studené vody, s okny, aby byl dostatek světla a vzduchu. Vybavení cely se řídí typem věznice. Práce s narušenou mládeží vychází v Anglii z principů multipersonálního přístupu, individuálního přístupu k potřebám klienta a využívání tzv. alternativních trestů. Důraz je kladen na prevenci a na práci s pachatelem po propuštění z věznice. Ve Skotsku je obdobou českého vychovatele ve věznici vedoucí případu, na jednoho vedoucího připadá kolem 10 odsouzených. Uniformovaní zaměstnanci nenosí u sebe žádné donucovací prostředky. Důraz je ve Skotsku kladen na motivaci odsouzených k lepšímu chování na bázi dobrovolnosti, funguje princip odměňování za dobré chování, plnění cílů programů zacházení apod. Na základě hodnocení rizik a potřeb jsou odsouzení zařazováni do různých programů a výcviků, popř. připravováni na podmíněné propuštění. Žádosti o podmíněné propuštění odsouzených s tresty delšími než 4 roky posuzuje ve Skotsku parolová rada. V případě porušení povinnosti</p>

	dohledu reaguje parolová rada rozhodnutím o návratu odsouzeného zpět do věznice.
Mexiko	<p>V Mexiku je 447 věznic, které jsou rozděleny podle pověřené autority: 5 federálních, 330 státních, 103 obecních a 9 okresních. La población penitenciaria se divide en 95% de hombres y 5% de mujeres, porcentaje similar al registrado en otros países (Azaola/José). Populace věznic je rozdělena na 95% mužů a 5% žen. Z celkového počtu bylo 56% odsouzeno, zatímco zbývajících 44% je tvořeno vězni jen zadrženými. Pokud jde o jurisdikci, 26% vězňů je obviněno ze zločinů federální jurisdikce, zejména z obchodování s drogami, zatímco 74% bylo uvězněno za zločiny obecného práva. Věznice vykazují nejvyšší míru přeplnění, Polovina populace zadržené ve věznicích spí v prostorách, které překračují, někdy i více než dvojnásobek, kvótu, pro kterou byly navrženy. Trenduje zhoršování životních podmínek. Kontakt s členy rodiny se stal obtížnějším, Aunque la frecuencia con que los internos se comunican telefónicamente con sus familiares es parecida en ambas encuestas, se registró una disminución en las visitas.došlo k poklesu návštěv.</p>

SEZNAM LITERATURY

BIBLIOGRAFICKÉ CITACE MONOGRAFICKÝCH PUBLIKACÍ

ASAKURA, Takuya . Education for some refugees is ray of hope. In: *The Japan Times*, Archived from the original, 16. 5. 2018.

AZAOLA, ELENA, JOSÉ, C., Elena Cristina *Las mujeres olvidadas. Un estudio sobre la situación actual de las cárceles de mujeres en la República Mexicana*. Mexico: cn ero, 2015, 295 s.

BAIDAWI, Susan; TURNER, Shelley; TROTTER, Christopher; BROWNING, Colette; COLLIER, Paul; O'CONNOR, Daniel; SHEEHAN, Rosemary. *Older prisoners: A challenge for Australian corrections*. In: *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 426, 2011, 8. ISSN 1836-2206. OCLC 752671833.

BALKO, E., FOLDEŠI, I., *Penitenciárna pedagogika, II.časť*. Bratislava: Akadémia PZ, 2004. 149s. ISBN 80-8054-312-7.

*Un estudio acerca de las cárceles para mujeres en la República Mexicana, El Colegio de México / Comisión Nacional de Derechos Humanos, México, DF, 1996.*Bergman, Marcelo, Elena Azaola, Ana Laura Magaloni y Layda Negrete: *Delincuencia, marginalidad y desempeño institucional, Centro de Investigación y Docencia Económicas, México, DF, 2003.*Bergman, Marcelo, Elena Azaola y Ana Laura Magaloni: *Delincuencia, marginalidad y desempeño ins*

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 136 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

BECKER-PESTKA, Daria. *Prison Education in Poland: Specifics and Challenges*. In: *Problems of Education in the 21st Century*. Vol. 75, No. 2, 2017, s. 1 – 13. ISSN 1822-7864 (Print) ISSN 2538-7111 (Online)

BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Fin, 1995. 479 s. ISBN 80-7182-014-8.

CRHA, Lumír. *Česká trestní politika a nepodmíněný trest odnětí svobody (s hořkou pilulkou nakonec)*. Státní zastupitelství. Rok: 2016, č. 2, s. 24.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana. Skripta pro studenty Policejní akademie ČR*. 2.vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 1996. 156 s. ISBN 80-85981-36-X.

České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. Praha: Vězeňská služba České republiky 14/2006, č. 1. Vychází čtyřikrát ročně. ISSN 1213-9297.

České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. Praha: Vězeňská služba České republiky 14/2006, č. 5. Vychází čtyřikrát ročně. ISSN 1213-9297.

České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. Praha: Vězeňská služba České republiky 2013. Vychází čtyřikrát ročně. ISSN 1213-9297.

DAVIES, JOHN; JENKINS, NIGEL. *The Welsh Academy Encyclopaedia of Wales*. Cardiff: University of Wales Press. ISBN 978-0-7083-1953-6.

FARLEY, Helen, HOPKINS, Susan. *The prison is another country: incarcerated students and (im) mobility in Australian prisons*. In: *Critical Studies in Education*, 58 (2), s. 150–167. doi:10.1080/17508487.2016.1255240. ISSN 1750-8487.

HAIDER, H. *Rakouský vězeňský systém*. In Sborník referátů z mezinárodní konference. Praha: GRVS ČR, 2003, ISBN 80-239-0138-9.

HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 183 s. ISBN 80-86708-05-5.

HAWLEY, Jo, MURPHY, Ilona, SOUTO-OTERO, Manuel. *Prison education and training in Europe: Current State of play and challenges*. In: European Commission, Archived from the original z 4. 12. 2017.

Historická penologie. Praha: Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2006. ISSN:2533-803X.

HOPKINS Susen, FARLEYTHE, Helen. *INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES EDUCATION, e-Learning Incarcerated Prison Education and Digital Inclusion*. First published in 2015 in Champaign, Illinois, USA by Common Ground Publishing, ISSN: 2327-0063, s. 4 – 5.

JŮZL, Miloslav. *Penitentciaristika jako věda žalární*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. 384 s. ISBN 978-80-7452-131-7.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnění svobody a jeho výkon*. 1. vyd. Praha: [Wolters Kluwer](#), 2016. 200 s. ISBN 978-80-7552-164-4.

KROŠLÁKOVÁ, Dagmar. *Medzinárodné organizácie a väzenstvo v zahraničí*. 1. vyd. Nitra: Stredná škola ZVJS v Nitre, 2002.

KÝR, Aleš. *Věznění a vězeňství. Historická penologie*. In: *Časopis pro historickou penologii*. Praha: Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, č. 1/2006, s. 1 – 4.

LAWRENCE W. Sherman. *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*. In: *National Institute of Justice*, 1998.

LUM, Cynthia; YANG, Sue-Ming. *Why do evaluation researchers in crime and justice choose non-experimental methods?* In: *Journal of Experimental Criminology*. 1 (2): 191–213. doi:10.1007/s11292-005-1619-x. ISSN 1573-3750.

MACIAS, RICHARD. Carlos, *Visiones sobre Felipe Carrillo Puerto (correspondencia con Plutarco Elías Calles y otros testimonios)*. México, Gobierno del Estado de Yucatán y CONACULTA, 2014. ISBN 978-607-8267-29-3.

MAREŠOVÁ, Alena. *Evidovan kriminalita klesá, tak proč počty vězněných osob stoupají – aneb čím lze tento paradox vysvětlit*. In: *Trestní právo*, 2017, č. 3, s. 9.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.

NILES, Bradley. *The current status of prison education in some Caribbean states*. In: *Convergence*, 30 (1), s. 51. ISSN 0010-8146.

POPELKA, Jiří. *Penologie. Díl první*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 95 s. ISBN 978-80-244-2932-8.

PORUBSKÁ, Gabriela, ĎURDIAK, Ľuboš. *Manažment vzdelávania dospelých*. Nitra: SlovDidac, 2005. 212s. ISBN 80-969303-0-3.

POWELL, Adam Clayton, BOULEVARD, Jeremy. *Education from the Inside Out: The Multiple Benefits of College Programs in Prison*. New York Correctional Association of New York, 2009.

PRŮCHA, Jan, VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie I.: Úvod do teorie trestu a trestání*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II.: Teorie a praxe zacházení s vězňými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

ŠKODA, Kamil. *Komparativní andragogika: srovnávací pedagogika dospělých*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. 86 s.

ŠVEC, Štefan. *Základné pojmy v pedagogike a andragogike (s anglicko-slovenským slovníkom termínov s definícami)*. 2. vyd. Bratislava: IRIS, 2002. 320 s. ISBN 80-89018-31-9.

UNGAR, Mark. *Vězení a politika v současné Latinské Americe v oblasti lidských práv*, sv. 25 No 4, 8/2003. Wacquant, Loïc: Las cárceles de la miseria,

Manantial, Buenos Aires, 2000. Zepeda, Guillermo: Los retos de la eficacia y la eficiencia en la seguridad ciudadana y la justicia penal en México, Cidac / Fundación Friedrich Naumann, México, DF, 2006. 25, č. 4, 8/2003.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

ZUZIÁKOVÁ, Š., *Srovnání vězeňského systému v České republice a vybraných evropských zemích*. Diplomová práce. Ostrava: Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2017.

OFICIÁLNÍ DOKUMENTY

BUNDESMINISTERIUM FÜR JUSTIZ, Strafvollzug in Österreich, s. 15 – 34. Herausgeber: Bundesministerium für Justiz, Museumstraße 7, 1070 Wien Stand: 1.8. 2016.

GENERÁLNE RIADITEĽSTVO ZBORU VÄZENSKEJ A JUSTIČNEJ STRÁŽE, *R O Č E N K A Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2017*.

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ PRO PREVENCI A SOCIÁLNÍ READAPTACI, Reclusorios del Distrito Federal, Dgprs, México, na adrese www.reclusorios.df.gob.mx/reclusorios/index.html.

Memorandum o celoživotním učení: Pracovní materiál evropské komise.

NÁRODNÍ KOMISE PRO LIDSKÁ PRÁVA, *RECOMENDACIÓN No. 69/2018 Doporučení č. 69/2018*.

NORDIC COUNCIL OF MINISTERS. *Nordic Prison Education: A Lifelong Learning Perspective*. Oslo: Business & Economic, 2005. 2019 s. ISBN 978-9289311472.

Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni a příslušná doporučení (OSN, 1958).

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

BIBLIOGRAFICKÉ CITACE ELEKTRONICKÝCH DOKUMENTŮ

Bastøy prison is the largest low-security prison in Norway. [online]. [cit. 5. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoy-fengsel-Eng.html>

<https://www.gob.mx>

<https://iccppc.org>

<http://www.justice.gov.uk/contacts/prison-finder/berwyn-prison-information>

https://www.justiz.gv.at/ja_krems/justizanstalt-krems~31e.de.html

<https://www.meee.global/what-we-do/prisons.php>

<http://www.mzv.cz>

<http://vikariat-zvjs.fara.sk//vazenska-farnost/hrnciarovce-nad-panou-uvtos>

<http://www.vscr.cz>

<https://www.vscr.cz/veznice-rapotice/o-nas/vykon-vezenstvi/vykon-trestu/>

<https://www.vscr.cz/veznice-rapotice/o-nas/zakladni-informace>

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/1998-73>

<https://www.zvjs.sk/sk/o-zbore>

<https://www.zvjs.sk/sk/zariadenia/hrnciarovce-nad-panou>

<https://www.wrexham.gov.uk/english/index.cfm>

Nová koncepce vězeňství stojí na vzdělávání a zaměstnávání lidí za mřížemi. Česká televize [online]. 7. 1. 2016 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1651300-nova-koncepce-vezenstvi-stoji-na-vzdelavani-a-zamestnavani-lidi-za-mrizemi>

SPEARIT, *Keeping It REAL: Why Congress Must Act to Restore Pell Grant Funding for Prisoners* (January 6, 2016). University of Massachusetts Law Review, Vol. 11, 2016. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2711979>
Věznice plní nevykonané podmínky [online]. Lidové noviny. [cit. 5. 6. 2019]. Dostupné z:

http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Napsalionas~Veznice_plni_nevykonane~?openDocument&lng=CZ

7 SEZNAM ZKRATEK

čsl. - československé

ČR - Česká republika

mj. - mimo jiné

s. – strana

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

vyd. – vydání

